

„A gyermekotthonban nevelkedő fiatalok oktatási részvétele és jövőképe”

Szennai Dóra

ABSZTRAKT

A gyermekvédelmi szakellátásban lévő gyermekek fejlődésében jelentős különbséget jelent, hogy nevelőszülői hálózatban vagy gyermekotthonban nevelkednek. Utóbbiak fejlődésük egy kiemelt szakaszában család nélkül kénytelenek felnőni, így fokozott kötődési hiányosságaik következményeként kiegyenlítetlen képességprofil és sajátos viselkedésmintázat jellemzi őket, mely megnehezíti oktatási részvételük, későbbi kimeneteik sikerességét. A kérdőíves megkérdezésen alapuló GA kutatás oktatási vonatkozásban vizsgálta a gyermekotthonokban nevelkedők jelenlegi tanulmányi részvételét, az oktatási szintek korcsoportösszetételét, jelenlegi legmagasabb végzettségük, továbbtanulási terveik, valamint oktatási és munkával kapcsolatos jövőképük. A GA kutatás eredményei rámutatnak a gyermekotthonokban nevelkedők halmozott hátrányaira a nevelőszülői hálózattal együttesen vizsgált szakellátói mutatók tükrében az oktatás területén, melyben magas osztályisméltési mutatók, túlkorosság és kiemelt lemorzsolódási veszélyeztetettség jellemző. Megállapítja továbbá, hogy oktatásban való megsegítésük a felzárkóztató és tehetségfejlesztő programok mellett, olyan alaptartalmakkal való kiegészítést is szükségessé tesz, mely a családban nevelkedő gyermekek számára automatikusan konstruálódik a mintakövetés útján. A kutatás célja olyan programok megvalósításának megalapozása, melyek az oktatás támogatásán keresztül nyújthatnak kitörési lehetőséget és segítik elő társadalmi beilleszkedésüket.

“Educational participation and vision of young people growing up in children’s home”

ABSTRACT

Children brought up in children’s homes show a markedly different development from those brought up by foster parents. Owing to deficient bonding there, they have reduced social skills and a different behaviour pattern. This makes it difficult for them to participate in education and it hampers their success in later life. Our questionnaire-based GA research studied, in an educational context, the current participation of children’s homes children in education, their ages in different school years, highest qualifications attained and visions for both work and future studies. Our results show that, in the field of education, children growing up in children’s homes have numerous disadvantages in comparison with children placed with foster parents. These problems are indicated by a high drop-out rate and a frequent repetition of the school year, so that these children are often older than their classmates. In addition to providing them with catch-up programmes and talent development schemes, we should also teach them the important basic accomplishments that children brought up in a family learn automatically by following their role-models there. Our aim was to lay the foundation of an educational support program for these children that would enable them to break out of their current situation and integrate into society.

BEVEZETÉS

A gyermekvédelem története a középkorig nyúlik vissza, mely a hét éven aluli elhagyott gyermekek községi gondoskodásán elindulva terjedt ki a gyermekek felnőtt korig történő állami gondozására, az elhagyottság ténye mellett a veszélyeztetettség állapot figyelembevételével. A rendszer alapvetően az árván maradt gyerekekről való társadalmi felelősség és gondoskodás miatt alakult, de jelenleg nem ez a leggyakoribb bekerülési ok, mely más orientációkat igényel. Központjában ma már a prevenció áll, amely az alapellátáson keresztül igyekszik megelőzni a családból való kiemelését. Ha ez bármilyen okból mégsem megoldható akkor a szakellátói rendszeren keresztül kerül meghatározásra és kijelölésre a szükségleteiket leginkább támogató gondozási hely, amely preferálja a nevelőszülői elhelyezést. Alapvető irányelv a gyermekek 0-12 éves koráig nevelőszülői hálózatban, azaz „fogadott” családban történő elhelyezése, amely Magyarországon kétharmad arányban meg is valósul. A fennmaradó egyharmad, speciális, különleges, kettős szükséglet vagy egyéb ok miatt viszont nem nevelőszülőkhöz kerül, hanem ellátásuk gyermekotthoni elhelyezésben folytatódik. Kiemelésük okai között a testi, lelki, érzelmi és értelmi fejlődésüket veszélyeztető vagy bántó környezet, a nem megfelelő bánásmód, az elhanyagolás vagy bántalmazás áll, melyek következtében sérült önképpel és önbizalomhiánnyal veszi át az állam a gondoskodó szerepet. Megkülönböztetett vizsgálatuk jelentősége abban van, hogy a nevelőszülői hálózatban elhelyezett gyermekekkel ellentétben fejlődésük ezen szakaszában ők valóban család nélkül kénytelenek felnőni. A gyermekotthonban nevelkedő gyermekek esetében legnagyobb kihívás a család által nyújtotta biztonsági háló, a „valahová tartozás” érzése, a családi minta megteremtése vagy pótlása. A család érték közvetítő szerepe kiemelt jelentőségű minden gyermek identitásának kialakulásában, akár a korábbi generációkkal való közösséget vállalja, akár azzal szembefordul. Ez a szerep olyan direkt és indirekt módon jelentkezik, melyek egy család esetében mindennapos események, mint például, hogy milyen vicceken nevetnek, milyen politikai nézeteket vallanak, milyen családi ünnepek vannak, miért jár büntetés és miért dicséret, milyen örömmel és nehézségekkel kellett szembenézni és azokat milyen módon oldották meg. A gyermekotthoni körülmények természetüknél fogva viszont mindezt soha nem képesek pótolni, a gyermekek támogatása ezek ismerete mellett lehet csak sikeres és szükséges, hogy kiegészüljön olyan tartalmakkal, melyek a fentiek miatt más esetben természetesen

vannak jelen. Kiegészül továbbá azzal a hátránnyal, hogy az otthoni körülmények, jellemzően ingerekben szegényebb környezeti feltételeket tudnak teremteni, amely tovább nehezíti társadalmi beilleszkedésüket és jelent fokozott hátrányt fejlődésükben, valamint oktatási részvételükben.

A KUTATÁS KONTEXTUSA

1) A gyermekotthonokban nevelkedő gyermekek atipikus mintázatának hátterei

A gyermekvédelmi szakellátáson belül a vizsgálat fókuszában álló, gyermekotthonban nevelkedő gyermekek a szociokulturális hátrányt meghatározó szempontsor szerint több területen is halmozottan hátrányos helyzetben vannak, célzott vizsgálatuk többszemponú megközelítésben is eltérő és különösen indokolt. Az elsődleges szocializációs közeg hiánya vagy bántó jellege miatt súlyos kötődési hiányosságokkal kénytelenek szembenézni, mely a biztonsági háló és az önmagukba vetett hit bizonytalanságát eredményezi. A *John Bowlby* által megalkotott kötődélmélet egyértelműen rámutat a tartós közelség elengedhetetlen fontosságára, mint a biztonság és a védelem elsődleges ösztönalapú viselkedésmintázat biológiai funkciójára. A gondozó személlyel kialakított szoros kötelék jelenti a megoldást a veszélyforrások ellen, melynek tartós fenntartása elengedhetetlen fontosságú mechanizmus. *Bowlby* állítása szerint az érzelmi kötődés kizárólag személyes kapcsolatokon keresztül alakul ki, ezt a bioszociális ösztöntől hajtott funkciót egy gyermekotthon nehezen képes pótolni. A permanensen jelenlévő, 2-4 gyermeket gondozó nevelőszülővel ellentétben, a több műszakban dolgozó, 8-12 gyereket ellátó gondozóval kialakítható szoros kötődés hiánya érzelmi- és viselkedészavarokhoz vezet. Viselkedésmintázatukban megjelenhetnek az atipikus jellemzők, magatartásproblémákkal, tanulási és beilleszkedési nehézségekkel küzdenek, melyek oktatási részvételükben is lecsapódnak. A magyar származású *Spitz Árpád René* (1987-1974) vizsgálata¹, melyek a világháborút követően az akkori lelenházakba került gyermekekre irányultak, megállapították, hogy az egészen kiváló egészségügyi és higiéniai ellátás ellenére az otthonba került gyerekek jelentősen elmaradtak fejlődésükben. Vizsgálati eredményei az első év végére az értelmi- és beszéd

¹ Spitz René: *Hospitalism*, The Psychoanalytic Study of the Child, vol. I, II. (1945-46)

képesség elmaradása mellett csaknem 40%-os csökkenést jeleztek az érzelmi fejlődés területén. Az e mentén és általa megalkotott pszichés hospitalizmus tünetei az idősebb árvaházban nevelkedő gyermekek esetében beilleszkedési nehézségekben, kontaktusszegénységben, monoton testmozgásokban, öncsonkítási hajlamban és fertőző betegségek iránti fogékonyságban nyilvánultak meg. Az emberi kultúrákban a személyek természetes közege a család, amelyben a legnagyobb esélye van az egyén harmonikus fejlődésének. A család hiánya, vagy nem megfelelő formája mellett, a jelenlegi világjárvány és a hazánkat különösen súlytó mentális epidémia is rekordokat generál a lelki betegségek és a társadalmi beilleszkedés zavarai terén. A mentális betegségek megnyilvánulásai lehetnek a családon belüli erőszak, vagy az öngyilkosságok számának emelkedése, melynek okai a fennálló gazdasági és társadalmi viszonyok mellett mélyebben rejlenek. *Tringer László*² megállapításai szerint a zavarok elsősorban a felnőtt személy olyan magatartásainak zavaraira utalnak, melyek a gyermekkorból erednek. *Tringer* szerint a magatartás kialakulásának törvényszerűségeiben a három döntően befolyásoló tényező közül az örökletes biológiai adottságok és a társadalmi viszonyok mellett, a nevelés szerepe kiemelkedő. *Tringer* mindhárom tényező vizsgálata mentén megállapította, hogy az örökletesség ugyan hajlamot örökít, de nem jelenti feltétlenül a zavar átörökítését. A társadalmi viszonyok befolyása, mint például a háborúk vagy a szegénység okozta lelki traumák, pedig egyénektől függően eltérő módon jelentkeznek: egyesek a legsúlyosabb körülmények között is meg tudják őrizni lelki egyensúlyukat (lásd koncentrációs táborok), míg mások jelentéktelennek tűnő események hatására is kibillenek egyensúlyukból. A választ így *Tringer* szerint a harmadik magatartásfejlődési „összetevő” adhatja, amely vélekedése szerint a nevelés. Indoklásában az egyes fejlődési szakaszokon belül ért környezeti hatások vagy azok hiánya vagy nem megfelelő módja bír befolyással a felnőttkori magatartászavarok kialakulására. Ráadásul minél korábbi az ártalom, annál súlyosabb következményekkel számolhatunk. Az idegrendszer fejlődéséhez szükséges információknak, ugyanis a megfelelő időben és minőségben kell rendelkezésre állnia, amely például a beszéd kialakulásának időszakában a megfelelő környezeti háttér hiánya miatt, nehezen behozható károkat okoz és alakulhat ki a pszichés

² Tringer László: A család szerepe a lelki egészség megőrzésében és helyreállításában, https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_2000_08_facsimile.pdf#page=33 (letöltés: 2021.02.26.)

hospitalizmus. Az antiszociális viselkedést nagyrészt a gyermekkor alapozza meg, az intézetben nevelkedett gyermekek körében pedig fokozottan megnyilvánulnak, magasabb bűnözési hajlandóságban, depresszióban és az öngyilkosságok arányának emelkedett számában. *Émile Durkheim* „Öngyilkosság” című tanulmánya (1897) is erre hívja fel a társadalom figyelmét, melyben állítása szerint az elsősorban gyermekkorban kialakuló harmonikus szocializáció alapozza meg azt a közösséget, azt a valahová tartozást, amely értelmet ad az életnek és melynek elsődleges színtere a család. A család, amely közvetíti a nagy társadalom érték-, erkölcs-, elvárásrendszerét az egyén felé, aki így a családon keresztül kapcsolódik a nagy társadalmi formációkhoz.³ A mentális harmónia mellett ugyanis a családban az ember olyan kompetenciákat is elsajátít, amelyek saját életének alapjait adják. Ilyenek az együttes élmények, a családi rítusok, a generációs kapcsolatok, a család, mint élet- és munkaközösség, a konfliktusmegoldási módok, a szerepek, az értékek és a családi életre nevelés. Mindezek hiánya súlyos következményekkel jár, melyeket jellegzetességeiből adódóan egy gyermekotthon nehezen tud pótolni, így hátrányuk fokozott. Az értelmi és érzelmi fejlődésében hátrányt elszenvedő gyermekek sokszor vallanak kudarcot, mely korlátot szab további fejlődésüknek és ülteti el azt a hitet bennük, hogy képességeik nem teszik alkalmassá a sikerre. Kevésbé igyekeznek és kevésbé tesznek erőfeszítéseket ott, ahol megtanulták a kudarcot. A belső impulzusok így viszont irányítatlan belső feszültséggé formálódva vezetnek könnyedén viselkedészavarokhoz és helyezik le az antiszociális személyiségfejlődés alapjait.⁴ A belső hajtóerő, megfelelő szintű képességfeladat elé állítva viszont fejlődésre ösztönöz, mely bizonyos területeken eredmények elérését prognosztizálja és képes az erősségek mentén a gyengeségek fejlesztésének hatékony eszközévé válni. Szociokulturális hátrányuk ugyanis nem jelenti azt, hogy nincs kiemelkedő képességű, tehetséges tanuló közöttük, képességhiányuk a képességtöbblet jelenlétét nem zárja ki. Kétszeresen kivételes tanulói közelítéssel (*Luna*, 2010) erősödik az önmagukba és a világba vetett bizalom, mely a tehetséghez hasonló belső hajtóerővel ösztönzheti őket nehéz sorsukból való kitörési törekvéseikben és nyújt lehetőséget a

³ Tringer László: A család szerepe a lelki egészség megőrzésében és helyreállításában, https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_2000_08_facsimile.pdf#page=33 (letöltés: 2021.02.26.)

⁴ Gyarmathy Éva (2010): *Hátrányban az előny*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest

hátrányokból előnyt kovácsolni. A tehetségek vitatott definiálásával kapcsolatban ezért a GA kutatásban az a tehetség szemlélet az irányadó, miszerint tehetséggé válni egy olyan fejlődési folyamat, amely az egyéni vagy öröklött képességek felszínre törésével, belső motivációtól hajtva teszi képessé a gyermekeket a környezeti elvárások és ingerek mentén új megközelítéssel viszonyulni és újat létrehozni. A folyamat tehát belső és külső tényezők által egyaránt meghatározott, melyben az egyéni képességerőségek és sajátosságok mentén hajtott belső motiváció megismerése és a környezeti ingerek egyaránt befolyással bírnak. Az ingerekben gazdag környezet sokszínű tevékenységekben való merítkezés mentén állítja kihívások elé őket, mely a gyermekotthonokban nevelkedők részére kevésbé megvalósítható, így náluk különösen felerősödik az iskola és a társadalom szerepe. Jellemzően ingerszegényebb környezetben és tapasztalati úton való tanulásban nevelkednek, számukra az oktatási intézmények a gyermekotthoni ellátást kiegészítve jelentik az elsődleges szocializációs közeget. A nevelési-oktatási intézmények jogszabályi kötelezettségüknek eleget téve működnek együtt, a gyerekek, tanulók veszélyeztetettségének megelőzésében, megszüntetésében, a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó teendőket ellátó intézményekkel, hatóságokkal. Az oktatási intézmények kiemelt szerepe jelenleg a megelőzésben van, mint fontos jelzőrendszer támogatják a prevenciós törekvéseket, azaz a családban tartást és a szakellátásba kerülés megelőzését. A szakellátásba kerüléssel viszont a gyermekotthonok - jellegzetességeikből adódóan – ezt az elsődleges szocializációs szerepet, nem tudják „átvenni”, de az itt élők számára, az oktatási színtérrel együttesen, mégis elsődleges szerepet töltenek be és jelentenek kapaszkodót, egyszerűen azért, mert nincs vagy nem megfelelő a másik. Sem a gyermekotthoni, sem az oktatási intézmény nem képes viszont azokat a kompetenciákat átadni, amelyet egy család nyújthat és melyek szükségesek mentális fejlődésükhöz és harmóniájuk kiteljesedéséhez. A halmozottan hátrányos helyzet részben így is értelmezhető. Pótolni tehát nem tudja, de részben képes enyhíteni a második szerepben is, az első hiányát. Az iskolára, mint másodlagos szocializációs közegre így sokkal nagyobb felelősség hárul és az oktatáson keresztüli megsegítés jelentősége kiemelt. Felmérésünk fókuszába ezért került az oktatási tartalmú támogató jelenlétet megalapozó feltárás.

2) A gyermekvédelemre vonatkozó szabályozások és nemzetközi iránymutatások

Az alternatív gondoskodás nemzetközi keretei az alábbi fontosabb nemzetközi és európai uniós gyermekjogi és gyermekvédelmi dokumentumok szabályozzák: az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye (ENSZ 1989)⁵; az ENSZ Közgyűlésének 2009-es keretdokumentuma (ENSZ 2009) ⁶ ; az UNICEF alternatív bentlakásos gyermekvédelmi gondoskodásról szóló dokumentuma (UNICEF 2010)⁷; az Európa Tanács ajánlása a bentlakásos intézményben élő gyermekekről (COE 2005)⁸; az Európa Tanács ajánlása a gyermekbarát szociális ellátásokról (COE 2011)⁹; az Európai Bizottság gyermekjogi ütem-terve (COM(2011) 60)¹⁰; az Európai Bizottság ajánlása „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” címmel (2013/112/EU) ¹¹ és a szociális jogok európai pillére (EPSR 2017) ¹². Valamennyi dokumentum kiindulópontnak tekinti a családjukból veszélyeztetettség miatt kiemelt és alternatív gondoskodásba került gyermekek esetén az ún. gyermek legfőbb érdekét, a védelem és a legkisebb beavatkozás elvét, amelyek lehetőségeiről szakemberek döntenek adott helyzetben (Rácz, 2010)¹³. Az intézményi ellátásról a

⁵Az ENSZ gyermekjogi egyezménye: <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/ENSZ-egyezm%C3%A9ny-a-gyermekek-jogair%C3%B3l.pdf>

⁶ Az ENSZ Közgyűlésének 2009-es keretdokumentuma: https://www.sos.hu/wp-content/uploads/sites/6/2018/01/Alternativ-gondoskodas-UTMUTATO-final_1.pdf

⁷ Az UNICEF alternatív bentlakásos gyermekvédelmi gondoskodásról szóló dokumentuma: <https://www.unicef.org/protection/Web-Unicef-rapport-home-20110623v2.pdf>

⁸ Az Európa Tanács ajánlása a bentlakásos intézményben élő gyermekekről https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805daac2

⁹ Az Európai Tanács ajánlása a gyermekbarát szociális ellátásokról <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ccea>

¹⁰ Az Európai Bizottság ajánlása „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” címmel <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0060&from=HU>

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0112&from=EN>

¹² <https://ec.europa.eu/info/>

¹³Rácz Andrea: A hazai gyermekvédelem fejlődése a nemzetközi tendenciák tükrében, Esély 2010/6. (Letöltés: 2021.06.28.) http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_6/01racz.indd.pdf

közösségi ellátásra való áttérésre vonatkozó közös európai útmutató (EEG, 2012)¹⁴ tartalmazza a követendő elveket és bemutatja a jó gyakorlatokat, valamint ajánlásokat tesz a szakmailag megfelelő megvalósítás érdekében. A gyermekek legfőbb érdekét, amely az intézményes ellátás elkerülése, a nemzetközi és a magyar gyermekvédelmi protokoll axiómaként kezeli.¹⁵ A legnagyobb európai gyermekjóléti ernyőszervezet, az Eurochild¹⁶ folyamatosan monitorozza a tagállamok intézménytelenítés terén végzett munkáját. A Hintalovon 2020. évi gyermekjogi jelentése szerint Magyarország nem tud eleget tenni ennek a 2016. december 31-ig vállalt törvényi kötelezettségének, melyben vállalta, hogy minden családjából kiemelt 12 éven aluli gyermek nevelőszülőnél kerül elhelyezésre. Szomorú, hogy a 0–2 éves kor közötti hazai szakellátásban élő 2590 gyerek közül 316-an továbbra is gyermekotthonban élt az elmúlt évben.¹⁷ Ennek oka lehet a nevelőszülők számának csökkenő tendenciája, amely 2018-2019 között, 5773-ról, 5515-re csökkent minden korosztályban, kivéve a 60 év feletti nevelőszülőket. A gyermekotthonokra és a lakásotthonokra így nagyobb teher hárul, melyet 2019-ben 501 betöltetlen álláshellyel – a teljes 3677 álláshelyből - nehezen tudnak ellátni. Pedig a gyerekek a koronavírus-járvány alatt fokozottabban igénylik az értő odafigyelést, amely a látogatási és intézményelhagyási tilalom miatt további pszichés terheket rótt rájuk, a beszűkült külső programok, a barátokkal, osztálytársakkal és a hozzátartozókkal való kapcsolattartás lehetőségeinek korlátozásával. A gyermekek értő megközelítéssel történő vizsgálatára először Magyarországon 2009-től kezdődően az ÁGOTA-felmérés¹⁸ keretében került sor, mely országos, teljeskörű és reprezentatív. Célja, mindamelllett, hogy kiegészítse a jellemzően valamelyik országos kutatás részeként végzett

¹⁴ Az intézményi ellátásról a közösségi ellátásra való áttérésre vonatkozó közös európai útmutató, 2012.

https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2018/04/common-european-guidelines_hungarian-version.pdf

¹⁵ Országgyűlés Hivatala: *A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete, Gyermekotthonok*, 2020/44 (Letöltés: 2021.06.28.)

https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_44_gyermekotthonok.pdf/963af491-78b4-7e46-55df-0c53df5fdeae?t=1590051507104

¹⁶ <https://www.eurochild.org/>

¹⁷ Gyermekjogi jelentés, Hintalovon 2020. https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2021/06/Hintalovon_Alapitvany_Gyermekjogi_jelentes_2020.pdf

¹⁸ Kothencz János (2020): Róluk... értük... I., Családból kiemelt gyermekek és fiatalok szociológiája. Országos kutatás az „állami gondoskodásban élő gyermekek és fiatalok” körében. Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Országos Katolikus Egyházi Módszertani Intézménye. Szeged.

felmérést, mely a gyermekvédelemben élőket egy bizonyos szempont szerint (pl. szegénységkutatás, nemzeti droggutatás) vizsgálta, a gyermekek megértése felőli közelítés, mely feltárja a gyermekotthoni elhelyezésből adódó és jellemző mentális terheket és hiányosságokat. Az ÁGOTA-felmérés a gyermekvédelemben élő 9-24 végső esetben 45 éves alanyokat vizsgálta, a gyermekotthonokban élők közül pedig a 9-18 éves korcsoport szerint tárta fel négy általános csoportba sorolva a gyermekek kiszolgáltatottság-érzetét, bizalomképét, interperszonális kapcsolatait, normáit és vezérfonalait, valamint a teljesítményhez való viszonyukat és jövőképüket. A csaknem nyolcszáz oldalas felmérés célja, hogy felderítse és értelmezze, hogy „milyenek Ők?” és „miért olyanok, amilyenek?”, amely feltárja például a tanulás tárgyi feltételeit, a tanuláshoz való viszonyt, a kulturális fogyasztást vagy az olvasási szokásokat. A felmérés meghatározó szerepet töltött be a GA kutatás kérdéseinek összeállításában és a programok kidolgozásában, amelyek célja a 11 évvel korábbi megkérdezés kiegészítése és aktualizálása elsősorban az oktatási mutatók és jövőkép vizsgálatán keresztül.

3) A gyermekotthonokban nevelkedők létszámadatai és korcsoporti megoszlása

Az Eurostat adatai alapján a 112,8 millió embert érint az elszegényedés vagy a társadalmi kirekesztettség kockázata, mely a teljes EU populáció 22,4%-a¹⁹. Magyarországon ez az arányszám 25,6% a teljes populációra nézve, melyben a 0-17 éves gyerekek aránya 36,1% és 30% azoknak a gyerekeknek az aránya, akiket anyagi okok miatt választanak el a családjuktól.²⁰ Összesen több, mint 1 millió gyermek nő fel Európa szerte állami gondoskodásban, saját családján kívül. Magyarországon a családból kiemelt és a gyermekvédelmi szakellátásban lévő gyermekek száma a KSH adatai szerint 2020-ban 22.934, akik közül 16.753-an nevelőszülői ellátásban részesültek, és minden 4. gyerek (28%) gyermekotthonban él.²¹ 2018-ban a 12 év alatti gyermekek 10 százaléka, az összes szakellátásban élő gyermek harmada élt

¹⁹ Presentation of Dr. Zsuzsanna Gyorffy at the Child Rights Conference of the Ombudsman's Office, 16 November, 2017, Budapest http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

²⁰ Opening doors: Institutional care in Europe, <https://www.openingdoors.eu/institutional-care-in-europe/>

²¹ KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtés (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről)

gyermekotthonban.²² A gyermekotthon fogalmának meghatározását a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.) szabályozza, mely szerint legalább 12, de legfeljebb 40 – önálló egységben elhelyezett – gyermek, otthont nyújtó ellátását biztosító intézmény. A lakásotthon ezen belül olyan gyermekotthon, amely legfeljebb 12 gyermek, otthont nyújtó ellátását önálló lakásban vagy családi házban, családi környezetben valósítja meg. A gyermekotthoni elhelyezés formája a gyermek szükségletének ismeretében kerül meghatározásra és bizonyos esetekben különleges gyermekotthoni (különleges szükségletű pl. tartósan beteg, fogyatékos, illetve 3 éven aluli) vagy speciális gyermekotthoni (speciális szükségletű pl. súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő) gondozást tesz indokolttá. A különleges és speciális gyermekotthon is működhet lakásotthoni formában (legfeljebb 10, illetve 8 férőhellyel), továbbá a gyermekek állapotától, tüneteitől függően a különleges és speciális szükségletű gyermekek elláthatók különleges ill. speciális gyermekotthonnak nem minősülő gyermekotthonban vagy lakásotthonban is. Alapvető iránymutatás, hogy az elhelyezés 0-12 éves korig nevelőszülőknél történjen, így a gyermekotthonokban élők korcsoporti megoszlása eltér a gyermekvédelem szakellátói rendszerének egészétől. Előbbi esetében a 15-17 éves korosztály dominanciája jellemző, míg a nevelőszülői hálózattal együttesen vizsgált szakellátói rendszerben 6-13 éves gyermekek élnek többségben. A két korosztály, fejlődésében és tanulmányaiban egyaránt eltérő szinteken van, melyben más irányú megközelítést és támogatást igényelnek. Míg a gyermekotthonok lakói jellemzően az átmenetek időszakát élik, a 6-13 éves szakellátásban élő gyermekek az iskolakezdés előtt állnak vagy jellemzően alsó tagozatos oktatásban vesznek részt. A gyermekotthonok lakói a továbbtanulási lehetőségek felé fordulva állnak választóvonal előtt és határozódik meg sorsuk, a folytatás vagy a lemorzsolódás irányában, mely egészen más orientációkat jelent. A vizsgálat ezért helyezte fókuszába a gyermekotthonokban nevelkedőket, kiemelve őket a szakellátói rendszer egészéből, mely a korcsoporti különbségek mellett további eltéréseket tárt fel az eltérő fejlődési utak miatt.

²² Országgyűlés Hivatala: *A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete, Gyermekotthonok*, 2020/44 (Letöltés: 2021.06.28.)
https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_44_gyermekotthonok.pdf/963af491-78b4-7e46-55df-0c53df5fdeae?t=1590051507104

A GA KUTATÁS FOLYAMATA ÉS MÓDSZEREI

A GA kutatás 2020. novemberében indult, abból a célból, hogy feltárja a gyermekotthonokban élő gyermekek jelenlegi oktatási részvételét, továbbtanulási szándékait és jövőképét. A 2020. november – 2021. január végéig zajló vizsgálat során jelenlegi részvételi adataik kerültek feltárásra és összehasonlításra a gyermekvédelmi szakellátói rendszer összesített adataival (amennyiben erre vonatkozó adatok a rendelkezésünkre álltak) vagy az országos átlaggal. Korcsoporti és tanulmányi részvételük, továbbtanulási szándékaik, valamint jövőképükben megfogalmazott legmagasabb iskolai végzettségük vizsgálata sok esetben rávilágít azok inkonzisztenciájára. Megállapításra került, hogy oktatási és társadalmi beilleszkedésük sikerét a tanulástámogatás mellett nélkülözhetetlen, hogy kiegészítsék olyan hiányzó tartalmak, melyek a gyermekotthonokban nevelkedés sajátosságai mentén és a családi minták hiánya miatt számukra különösen szükségesek. A kutatás a pandémia és a lezárások idején zajlott, így módszertana online kérdőíves adatfelvétellel és anonim formában történt. Az adatelemzések és a rendszerben élők jelenlegi korcsoportjára, területi megoszlására, nemére stb. vonatkozó adatok kvantitatív, tanulási motivációik, jövőképük, pályaorientációik kvalitatív módszert követ. A kutatási stratégia induktív, leíró, elemző jellegű. A kérdőív kérdései zárt, félig zárt és nyitott kérdéseket egyaránt tartalmaznak. A kutatási kérdések a jelenlegi tanulmányi részvételt, az oktatási szinteken való korcsoporti megoszlást, az osztályismétlési mutatókat, a képzési típusokban való részvételt, tantárgyakhoz és tanuláshoz való viszonyt, tanulási szokásokat, jelenlegi iskolai végzettséget, tanulással és munkával kapcsolatos jövőképet és azok együttes vizsgálatát takarta. Utóbbiak megválaszolásához jelentős mértékben hozzájárulna mélyinterjú vagy fókuszcsoportos megkérdezés a gyermekek, nevelők, pedagógusok körében, valamint szociometriai vizsgálat készítése az oktatási intézmények bevonásával, amelyre a jelenlegi járványhelyzet és a Megbízó alapítvány kérésére, a rövid határidős teljes kivitelezési idő (3 hónap) miatt, nem kerülhetett sor. A kérdőív a gyermekvédelmi megyei központok és a nem állami fenntartású intézmények vezetői részére került kiküldésre és rajtuk keresztül került továbbításra a gyermekotthonokban nevelkedő gyermekekhez. A kérdőív minden hazai gyermekotthoni fenntartót érintette. A közel 200 gyermek-, lakás- és utógondozói otthonban jelenleg élő, 12-18, 18+ éves különleges és/vagy speciális szükséglet

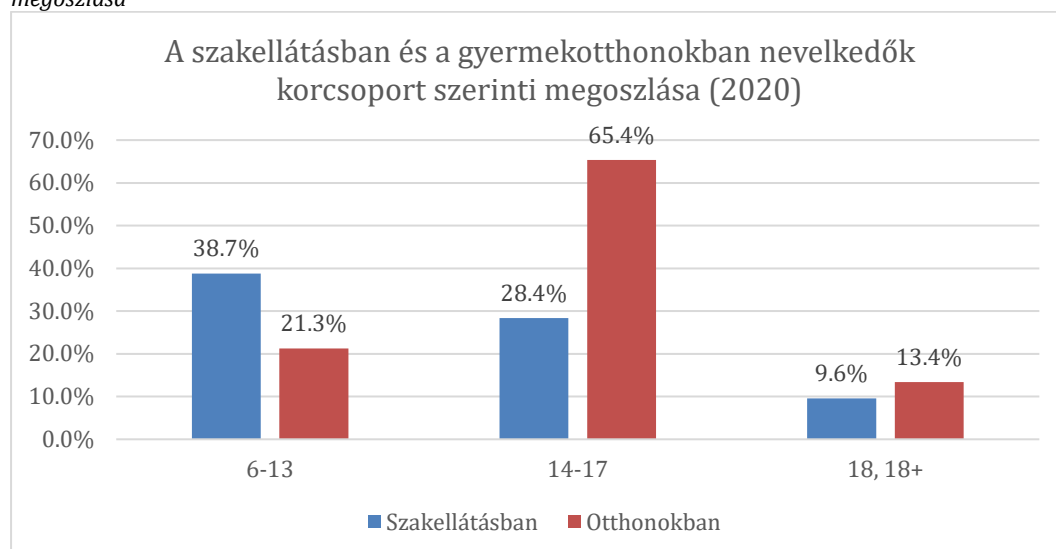
nélküli vagy speciális szükségletű integráltan nevelhető, körülbelül 5.600 gyermek adta a kutatási mintát, melyre 1.039 kitöltött válasz érkezett, országos lefedettséggel, minden megyéből. A kérdőív a kutatási mintában meghatározott korcsoportra vonatkoztatva mindhárom fenntartású (állami, egyházi, civil) hazai gyermekotthont lefedí, így ebben reprezentatív és következtetések levonására alkalmas.

A GYERKMEKOTTHONOKBAN NEVELKEDŐK DEMOGRÁFIAI ÉS OKTATÁSI MUTATÓI

1. A gyermekotthonokban nevelkedők korcsoporti vizsgálata a szakellátásban élők megoszlásának viszonyulásában

A gyermekek döntő többsége mindkét aspektusból (szakellátásban, gyermekotthonokban) vizsgálva kiskorú és tanköteles korú. A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedők összességében legnagyobb arányban (38,7%) 6-13 évesek, míg a gyermekotthonokban élők csaknem kétharmada (65,4%) 14-17 év közötti. Korosztályonkénti bontásban a gyermekotthonokban élők között legtöbben, jelenleg a 15, 16, 17 éves fiatalok vannak, akik részvételi aránya 52,9 százalék, melyet a betöltött 18 évesek jelenléte követ 13,4 százalékkal. Legkisebb arányban (9,7%) 12 évesek vannak jelen ebben az ellátási formában. A gyermekotthonokban élő 14-17 évesek aránya több, mint duplája a szakellátói rendszer egészét tekintve, melyben a gyermekek eltérő fejlődési szinteken, eltérő motivációkkal, eltérő megközelítést igényelnek; például a továbbtanulási motivációkat vagy a lemorzsolódás kockázatát hordozva.

1. ábra. A gyermekvédelmi szakellátásban és a gyermekotthonokban nevelkedők korosztályok szerinti megoszlása

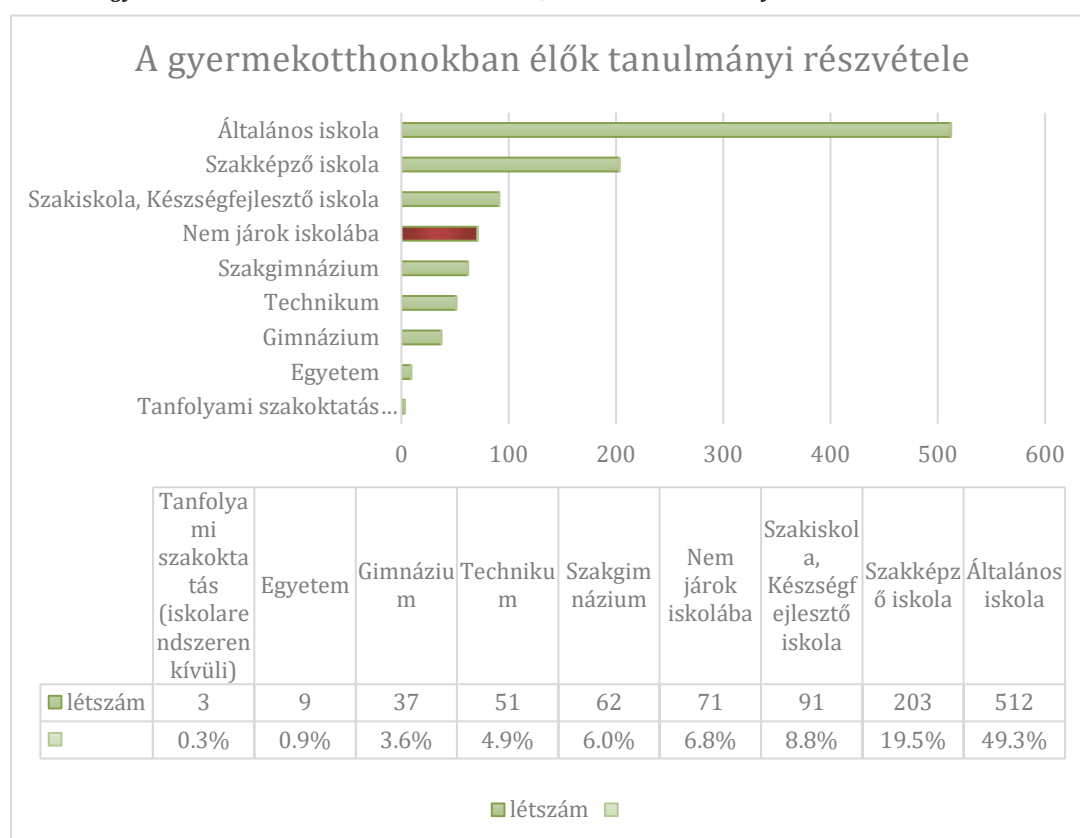

Az utógondozói ellátásban maradó fiatalok (18,18+ év) aránya a szakellátás egészét tekintve és összesített adatok alapján kevesebb, mint 10%, melyben 40%-al magasabb (13,4%). a gyermekotthoni elhelyezésemből, mint nevelőszülői hálózathoz maradók aránya. A magasabb utógondozói szükséglet egyértelműen rámutat, az azt megelőző gyermekotthoni ellátás sikertelenségére, melyek a társadalmi hatások mellett gazdasági hátrányt is hordoznak. A felnőtt kort elérve a szakellátásban maradók nehezebben találnak munkát, társadalmi beilleszkedésük késleltetett, önálló életkezdésük fokozottan nehezített.

4) A gyermekotthonokban nevelkedők tanulmányi részvétele

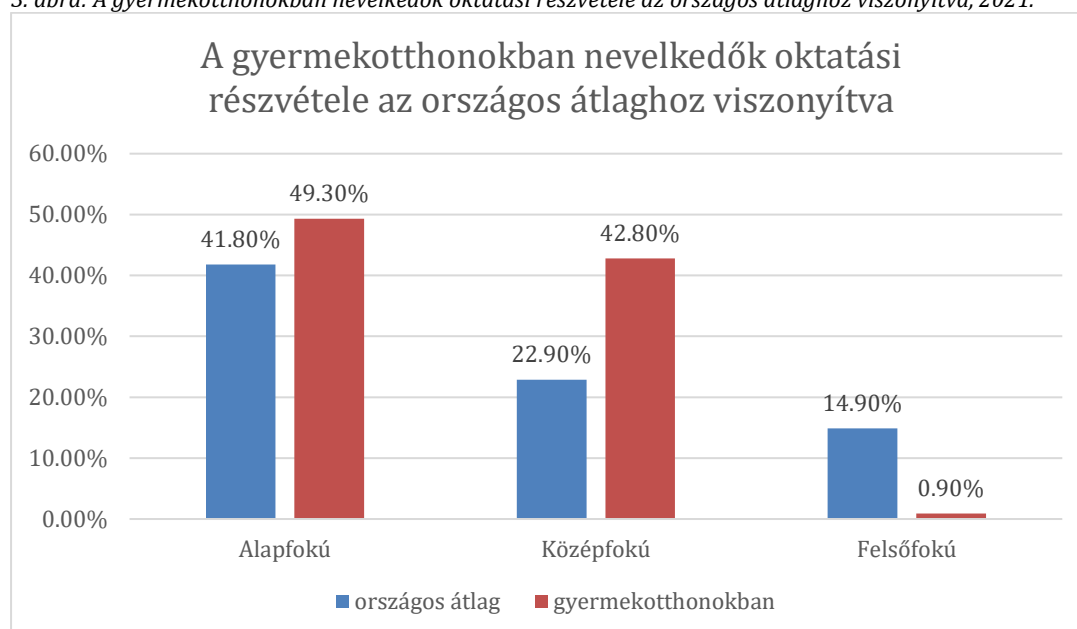
A megkérdezettek fele (49,3%) alapképzésben, középfokú képzésben kicsivel kevesebb (42,8%) tanul jelenleg. Középfokon legnagyobb arányban szakképző iskolai és szakiskolai tanulmányokat folytatnak. A két képzési forma, elsődlegesen szakmai képesítés megszerzését célozza, így a felsőoktatásba lépésre nem jogosít. Az erre jogosító gimnáziumi, technikumi és szakgimnáziumi képzési részvételi arány már sokkal kevesebb (tíz százalék alatti), így nem meglepő, hogy felsőoktatásban jelenleg kevesebb, mint 1 százalék tanul.

2. ábra: A gyermekotthoni ellátásban részesülő 12-18, 18+ évesek tanulmányi részvétele 2021.01.

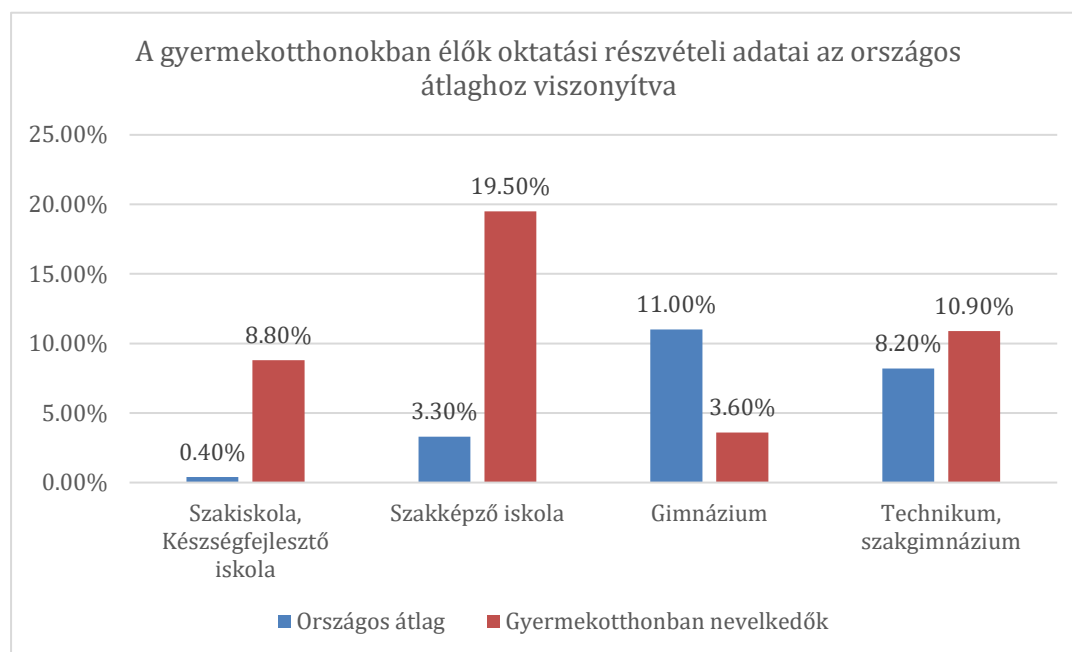
Országos és előzetes oktatási adatokat vizsgálva a 2020/2021 tanév előzetes felmérései alapján Magyarországon 1 millió 812 ezer gyermek és fiatal tanul, melyből a nem felnőttoktatásban tanulók száma 1 millió 737 ezer fő. Ennek megoszlása alapfokú képzésben 41,8%, középfokú képzésben 22,9% és felsőfokú képzésben 14,9%. (Forrás: KSH 1.1.1: Oktatási adatok, képzés szerint 2020/2021 (előzetes adatok). A korábban hivatkozott adatokat ábrázolva látható, hogy a gyermekotthonokban élők képzési részvétele, alapfokú képzésben 7,5 százalékponttal, középfokú képzésben 19,9 százalékponttal magasabb, felsőfokú képzésben pedig 14 százalékponttal alacsonyabb, az országos átlaghoz viszonyítva.

3. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők oktatási részvétele az országos átlaghoz viszonyítva, 2021.

Középfokú tanulmányaikban jelenlegi szakiskolai részvételük huszonkétszerese, szakképző iskolai részvételük csaknem hatszorosa a hazai átlagnak, míg gimnáziumi részvételük csupán harmada az országos részvételi aránynak. Összességében sokkal nagyobb arányban vesznek részt csak szakmát adó képzésben, érettségit adó képzésben pedig sokkal kevesebben, mint az országos átlag. Ezért felsőfokú képzési belépésük is korlátozottabb. Ezt mutatja jelenlegi felsőfokú képzési részvételük is (0,9%), mely tizenhatoda az országos átlagnak (15%).

4. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők jelenlegi középfokú oktatási részvétele az országos középfokú oktatási részvételhez viszonyítva, 2021.01.

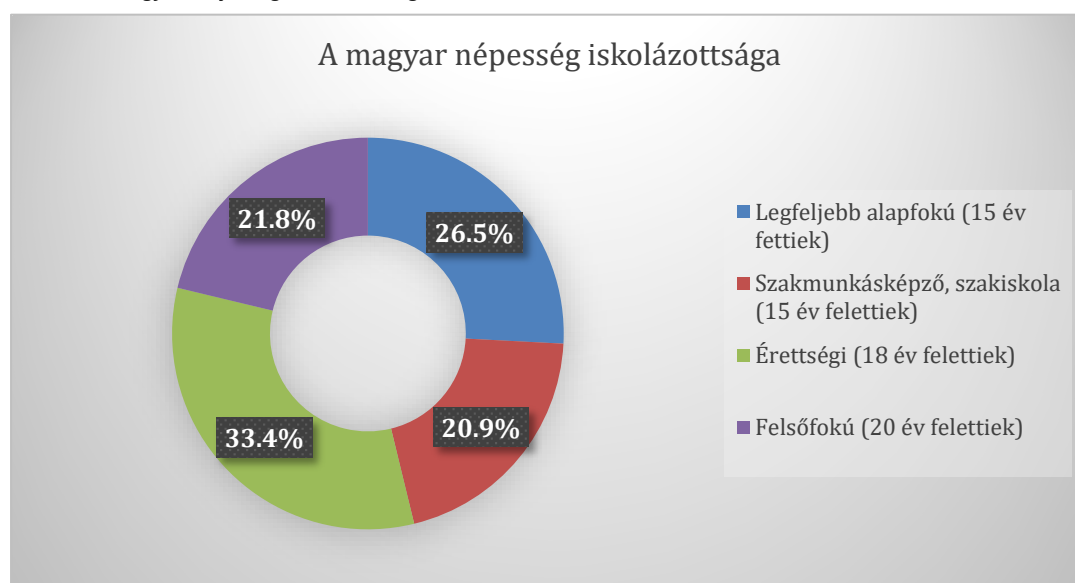
Oktatási kimeneti jövőképük mégis magasra törő célokat körvonalaz, melyben 10,3% kíván sikeres felsőoktatási végzettséget szerezni, amely a jelenleg felsőoktatásban tanulók, több, mint tízszerese, de még ha álruk teljesülne, harmadával így is az országos átlag alatt maradna.

A teljes magyar népesség iskolázottságával összevetve - amely a teljes magyar lakosság legmagasabb végzettségi megoszlását mutatja - a 2016 évi, leutolsó elérhető népszámlálási adat szerint²³ is látható, hogy a gyermekotthonokban sokkal magasabb az alapfokú képzettségű és sokkal alacsonyabb a felsőfokú végzettségű kimenet, mint a teljes magyar lakosság körében, pedig a népesség iskolázottsági adatai a tanköteles korúak mellett, a 50-60 évvel korábban végzett időskorúak végzettségét is tartalmazza. Szakmunkásképzői, szakiskolai és érettségi vizsgával a magyar lakosság 54,3%-a rendelkezik, amely a teljes lakosságra vonatkoztatva és az időskorúak végzettségével együttesen is több, mint 20 százalékponttal kevesebb, mint a gyermekotthonokban élők által megfogalmazott legmagasabb iskolai végzettség jövőkép. A középfok tehát a legmagasabb kitűzött cél, de az is sokkal nagyobb arányban, mint a teljes magyar népesség iskolázottsága, míg felsőfokú végzettség

²³ KSH, A magyar népesség iskolázottsága, 2016 (letöltve: 2021.február 19.)
<http://www.ksh.hu/interaktiv/storytelling/iskolazottsag/index.html?lang=hu>

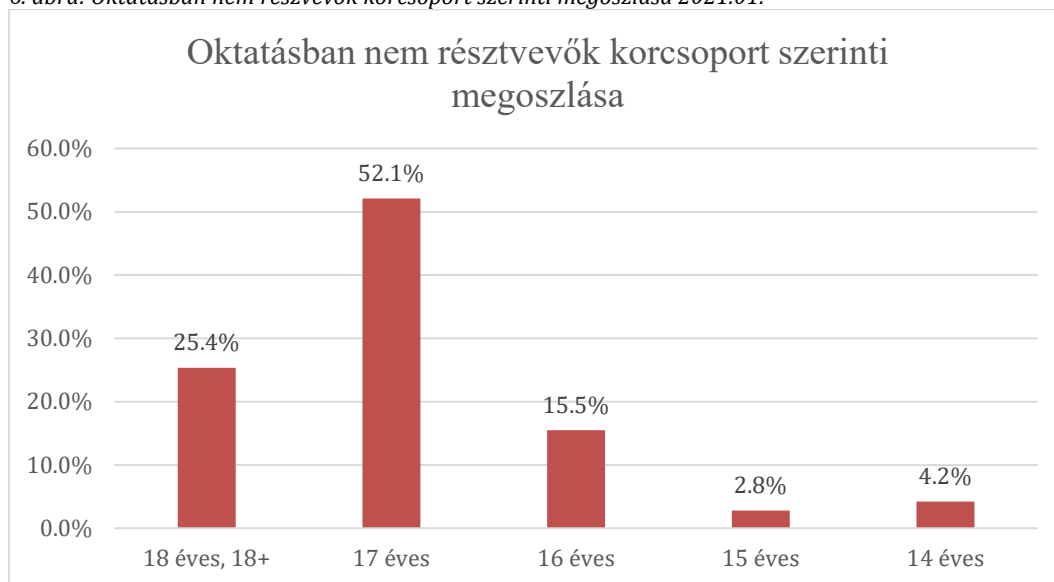
elérését, a gyermekotthonokban élők fele tűzte ki célul, a teljes magyar lakosság iskolázottságának adataihoz képest.

5. ábra: A magyar népesség iskolázottsága, Forrás: KSH

Visszatérve jelenlegi oktatási részvételükhöz (2. ábra) a 4. leggyakrabban jelölt kategória (6,8%) az oktatási részvétel teljes hiánya (nem járok iskolába), amely olyan magas, hogy megelőzi a szakgimnáziumi, a technikumi és a gimnáziumi részvételt. Korcsoporti bontásban látható viszont, hogy mégsem a betöltött 18 évesek aránya dominál benne, amely ennek csupán negyede (25,4%); többségében 17 évesek maradnak ki az oktatásból, akik a csoport több, mint felét (52,1%) alkotják. Jellemző a 16 évesen kimaradók magas aránya is, amely jelenleg 15,5%. Összesítve a szűrés eredményét az oktatási rendszerből már most kimaradók kétharmada (67,6%) 16-17 éves, kiskorú. A lemorzsolódás a gyermekotthonokban élő 16-17 évesek körében így kiemelten magas, melyet tovább árnyal az a kép, hogy az oktatásban jelenleg nem résztvevők csoportjában 7% azon 14-15 évesek aránya, akik tankötelezettségük ellenére sem vesznek részt jelenleg semmilyen oktatásban.

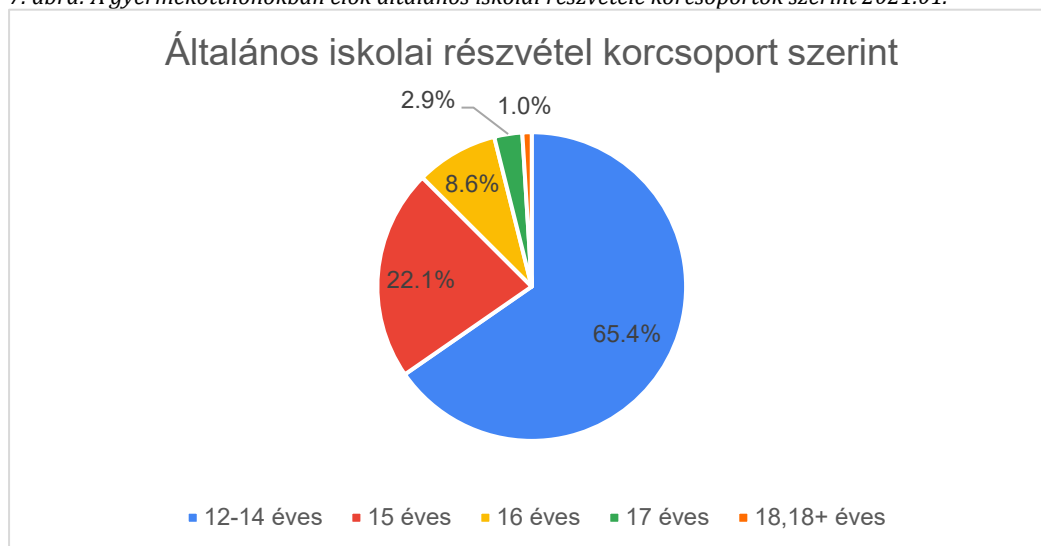
6. ábra: Oktatásban nem résztvevők korcsoport szerinti megoszlása 2021.01.

5) A gyermekotthonokban nevelkedők korcsoport szerinti megoszlása az egyes oktatási szinteken

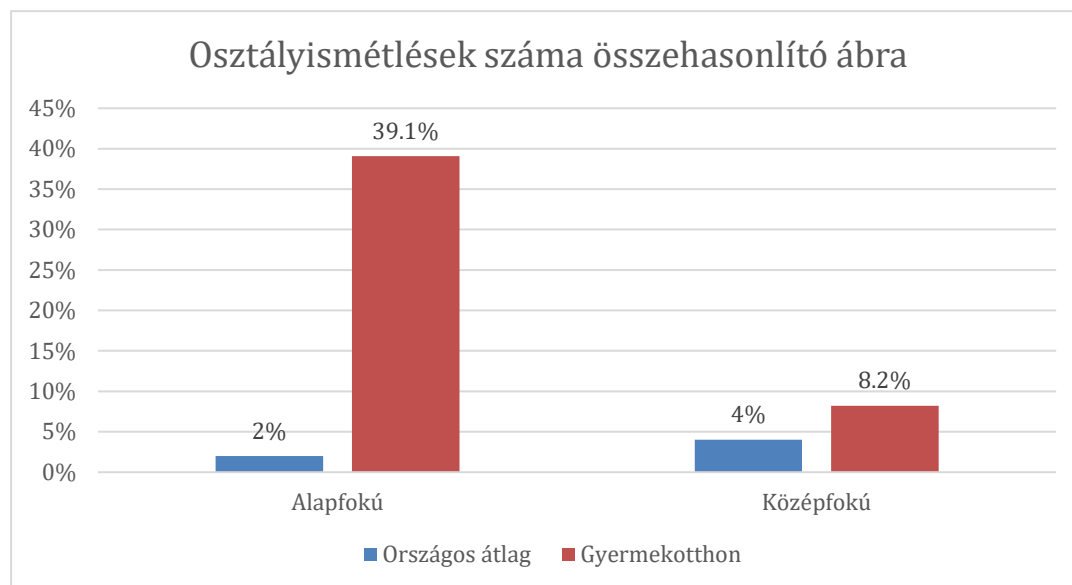
A gyermekvédelmi szakellátásban élők együttes vizsgálatában, az oktatási részvételi arány alapfokon hasonló a külön vizsgált gyermekotthonokban élő gyermekekével, de eltérő dimenziókban valósul meg. A gyermekotthonokban a jellemző korcsoport a 15-17 év, mely láttatja, hogy általános iskolai részvételükben jellemző a túlkorosság, melynek egyik oka az osztályismétlések gyakoriságában keresendő. Alapfokú képzésben több, mint egyharmaduk (34,6%) túlkoros, melyből a 15 évesek aránya a legmagasabb, de jellemző a 16-18+ évesek részvétele is az alapfokú képzésben (12,5%).

7. ábra: A gyermekotthonokban élők általános iskolai részvétele korcsoportok szerint 2021.01.

Az osztályismétlések vizsgálatában a gyermekotthonokban élők több, mint harmada (39,1%) alapfokú képzésben valamilyen osztályt, legalább egyszer ismételt, amely az országos (2%), átlagos mutató sokszorosa. Középfokú képzésben (4%) duplázza az országos átlagot (2%), de ehhez a „javuláshoz” már a lemorzsolódás is nagymértékben valószínűleg hozzájárul.

8. ábra: Osztályismétlések száma országos mutatók és a gyermekotthonokban nevelkedők körében 2021.01.

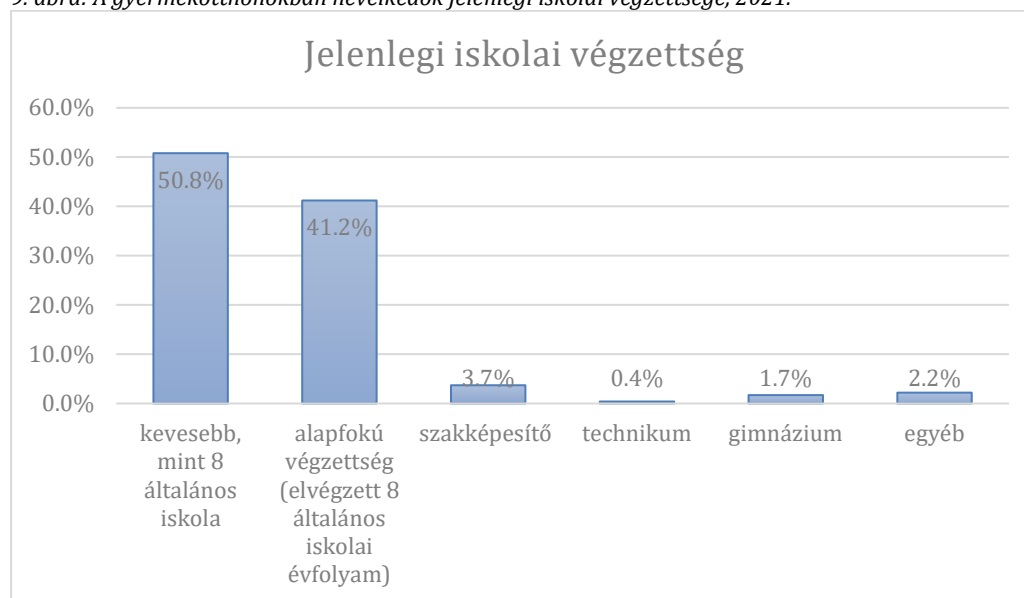
Az alapfokú képzésben vizsgált osztályismétlési mutatók kimagasló eltérésehez, a tanulási nehézségek mellett, a védelembe vett gyermekek életkörülményei és élethelyzetei is hozzájárulnak, melyek nem hagyhatók figyelmen kívül. Az ellátási rendszerbe kerüléstől átélt bizonytalanság, az esetleges bántalmazó családi háttér, a védelembe vételt követő új környezeti feltételek egyaránt befolyásolják az iskolai teljesítményeket. Bár ezek ismerete árnyalja a képet, az osztályismétlések száma így is rendkívül magas, amely könnyen vezet lemorzsolódáshoz és a későbbiekben korai iskolaelhagyáshoz. Végzettségek tekintetében pedig prognosztizálja az alapfokú vagy még alacsonyabb végső kimenet elérését, amely a munkaerőpiacon alacsony esélyeket teremtve szilárdítja meg hátrányos helyzetüket a társadalomban.

6) A gyermekotthonokban élők jelenlegi iskolai végzettsége

Iskolai végzettségük ugyanis – bár korcsoportjuk alapján indokolt lenne - mégsem éri el az alapfok végét, többségében (50,8%) kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Részletesen vizsgálva a 14 - 18+ évesek aránya 78,8%,

amely szerint 37.6 százalékponttal kevesebb rendelkezik már megszerzett alapfokú képzettséggel, 14 éves korára. A jellemző osztályismétlés és túlkorosság miatt 15-18+ korosztályra bővítve létszamarányuk 66.3%, amely a jelenleg már megszerzett alapfokú végzettség arányánál (41,2%) még így is negyedével (25,1%) alacsonyabb.

9. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők jelenlegi iskolai végzettsége, 2021.

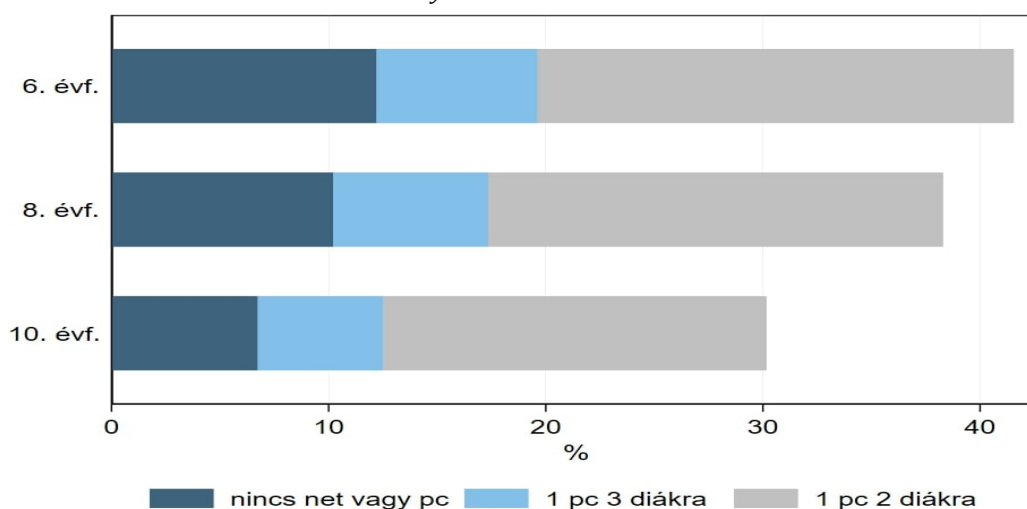
Fiatal felnőtt korára és a tankötelezettség végéhez közeledve (15 - 16 év) a gyermekotthonokban nevelkedők ötöde így képzettség nélkül (kevesebb, mint 8 általános iskola) hagyhatja el az oktatás rendszerét. A lemorzsolódás kiemelkedő, de még nem jelent ugyan korai iskolaelhagyást, mégis szoros kapcsolatban állnak egymással. A korai iskolaelhagyás egy olyan statisztikai mutató, amely a középfokú végzettség megszerzésének tényét vizsgálja és lehetőséget teremt más országokkal való összehasonlításra ²⁴ A lemorzsolódás pedig egy folyamat, amely sokkal korábban kezdődik és eredménytelen beavatkozás esetén korai iskolaelhagyás lehet a következménye. A gyermekotthonokban nevelkedők esetében, tehát a beavatkozáson van a hangsúly, amely az alapfokú végzettség megszerzésén túl, a legalább középfokú végzettség megszerzését és munkaerőpiaci integrálódási lehetőséget teremtve kerüli el preventíven a korai iskolaelhagyást, melyre egyre több uniós program törekszik. Az Európai Unió átlagában a korai iskolaelhagyók aránya ennek eredményeként a megelőző 20 év során számottevő fejlődést hozott, 17-18 százalékról mára 10 százalékra csökkent az arányszám. Magyarországon a korai iskolaelhagyás aránya

²⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5783833/KS-HA-13-001-04-EN.PDF/de85e054-c640-430e-8343-16dd004f483f>

2004 és 2010 között folyamatosan csökkent, majd 2010 - 2018 között évről évre növekedésnek indult, amikor ismét elérte 2005. évi 12,5%-os értéket. A 2019. évben javuló tendencia indult el, így a legutóbbi eredmény szerint Magyarországon a korai iskolaelhagyók aránya 11,8%.²⁵ A prevenciós eszköztárak kialakítása során vizsgált lemorzsolódások okai bár nagyon szerte ágazóak, mégis vannak hasonlóságok. Ilyen például, hogy a probléma elsősorban a középfokú képzésben és azon belül is a szakképzésben jellemző, amely Magyarországon is jellemző. A gyermekotthonokban élő diákok legnagyobb hányada, pedig a szakképzésben tanul, így kiemelten érintett ebben a kérdésben. A lemorzsolódási veszélyeztetettséget tovább fokozza az oktatáshoz való egyenlőtlen hozzáférés is, amely a pandémia idején különösen felerősödött. *Hermann Zoltán* (Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézete) 2020. áprilisban közzétett „*Hány diákhhoz nem jut el az online távoktatás?*” című tanulmányában az országos kompetenciamérés 2017-es egyéni adatai alapján becsülte meg, hogy a diákok mekkora részéhez nem juthat el az online távoktatás a 2020. márciusában bevezetett és szükséges iskolabezárások miatt. Elemzése szerint a 6., 8. és 10. évfolyamon a diákok 12, 10 és 7 százaléka egyáltalán nem elérhető, további 7, 7 és 6 százalék erősen korlátozottan érhető el az online oktatás számára. Az általános iskola felső tagozatán közel minden ötödik diák (kb. 20-25%) a digitális kommunikációs eszközök hiánya miatt, nem, vagy csak kis mértékben tudott részt venni az online oktatásban.

²⁵ A korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unió tagországaiban (Forrás: Eurostat) <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tese m020&language=en>

10. ábra Korlátozott hozzáférés az online távoktatáshoz évfolyamonként, Hermann Zoltán „Hány diákhhoz jut el az online távoktatás”²⁶ című tanulmánya²⁷

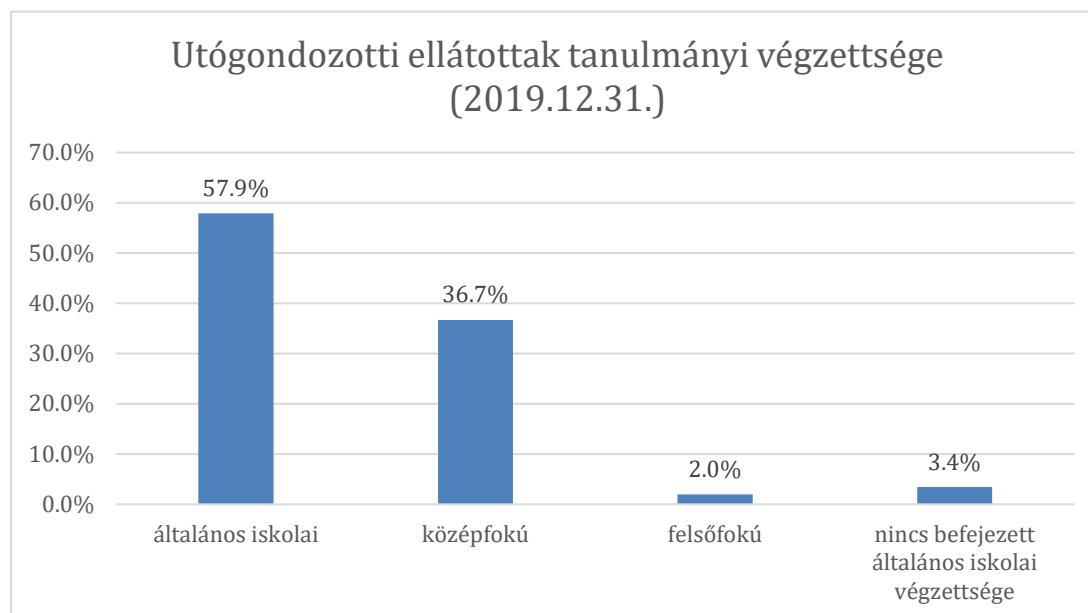
A hozzáférés korlátozottsága a tanulmányi eredményekben is lecsapódik, ugyanis, az online nem elérhető diákok több mint 40%-a 1-es vagy 2-es osztályzatot ért el félévkor matematikából. A korlátozott online hozzáféréssel rendelkezők között ez az arány közel 30%. A távoktatással így tovább növekedhetnek a társadalmi egyenlőtlenségek az oktatásban és reális veszély, hogy az online oktatáshoz nem hozzáférő diákok számára ez tartós negatív hatásokkal (pl. osztályismétlés) járhat. A gyermekotthonokban már amúgy is jellemző magas évismétlési mutató tovább növekedve jelentősen fokozza a lemorzsolódás és a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyét. Hosszú távon azonban nem csupán az egyéni utakat, hanem a társadalom egészét is terheli. Az Eurostat adatai alapján a korai iskolaelhagyók 45%-nak van csupán munkája, 55% szociális ellátásra szorul.²⁸ Az utógondozói ellátásban élők megszerzett végzettsége és eredményessége fontos visszajelzés és összehasonlítási alap a jelenlévők megsegítésében. A ténylegesen megszerzett végzettségek tekintetében az OSAP 1208 adattábla szerint az utógondozói ellátottak (18 évet betöltött fiatalok!) többsége alapfokú végzettséggel rendelkezik (57,9%), középfokú

²⁶ Hermann Zoltán, 2020.: *Hány diákhhoz nem jut el az online távoktatás?* <https://www.mtaki.hu/koronavirus/hany-diakhhoz-nem-jut-el-az-online-tavoktatasi/12769/> (Letöltés: 2020. november 15.)

²⁸ Kertesi, G., & Kézdi, G., 2010. *Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában: Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételének 2006 és 2009 közötti hullámaiból.* Budapest: Labour Research Department, Institute of Economics, Hungarian Academy of Sciences.

végzettséggel kicsivel több, mint egyharmaduk (36,7%) és felsőfokú végzettséggel pedig 2%, amelynél magasabb a végzettség nélküliek aránya, amely 3,4%.

11. számú ábra: Utógondozói ellátottak tanulmányi végzettsége, 2019.12.31. Forrás: KSH, OSAP 1208.

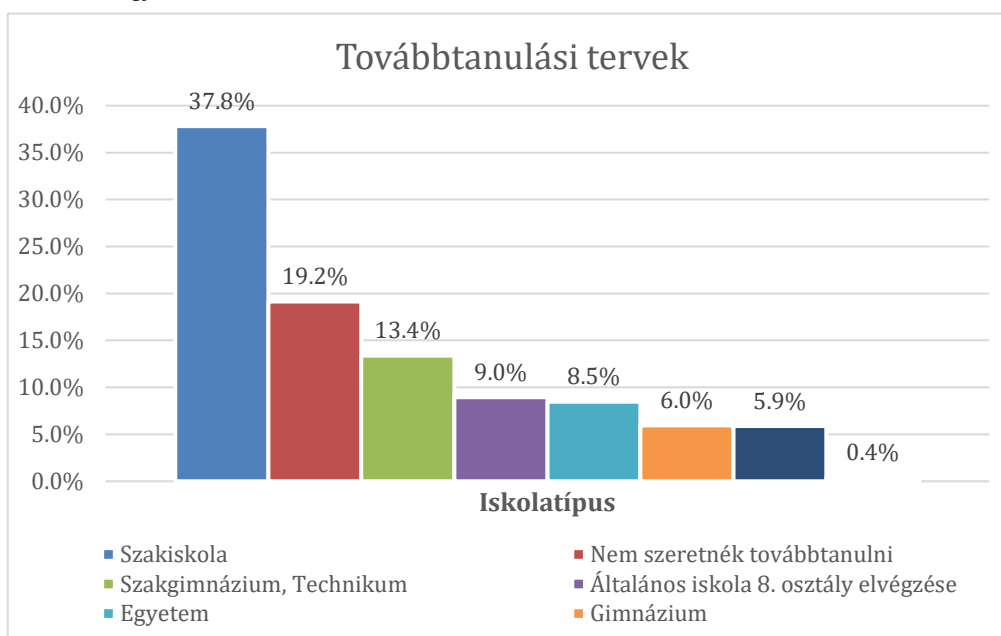

A korai iskolaelhagyást definiáló 18-24 év közötti, alapfokú végzettségű vagy végzettség nélküliek aránya ebben a szegmensben és korcsoportban jelenleg 61,3% lenne, bár ez nem jelent még korai iskolaelhagyást, mert szűkebb korcsoportot vizsgál (18+) és nem tartalmazza az utógondozói rendszerből kikerültek adatait (- 24 év), de mindenképpen figyelmeztetés és preventív beavatkozást igényel annak későbbi elkerüléséhez, hiszen a korai iskolaelhagyók jellemzően a lemorzsolódott tanulókból kerülnek ki. Az utógondozotti szakellátásban maradás egyik feltétele pl. a tanulmányok folytatása, így vélhetően, akik a rendszerben maradnak így is nagyobb arányban folytatják tanulmányaikat, mint akik nem, ezért a szakellátásból már kikerülők adataival kiegészítve valószínűleg még rosszabb eredmény születne. A 17 évesek arányához viszonyítva, ez az arányszám a 2019. évben pedig mindössze 33%, azaz egyharmad marad a szakellátásban, kétharmad az utógondozói szakellátáson kívül folytatja 18 éves kort betöltve életét. Az utógondozotti ellátottak, aki továbbra is láthatók a rendszer számára, így is ötször annyian hagyják félbe tanulmányaikat a középfokú végzettség megszerzése előtt, mint az országos korai iskolaelhagyási arány (11,8%), mely prognosztizálja az azt jelentősen alulmúló végső és alacsony végzettségű kimeneteket a gyermekotthonokban élőkre vonatkoztatva is.

7) A gyermekotthonokban élők továbbtanulási tervei és legmagasabb elérni kívánt iskolai végzettségük

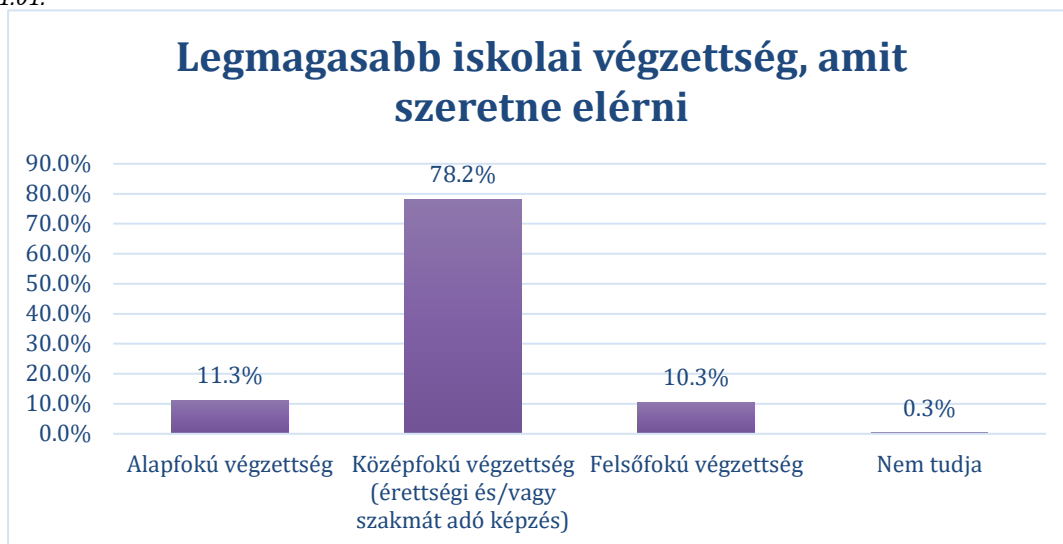
Továbbtanulási terveikben első helyen szakiskolában szeretnék tanulmányaikat folytatni. A második leggyakrabban jelölt kategória a nem szeretne továbbtanulni, annak ellenére, hogy többségük alapfokon tanul és még az általános iskola 8 osztályát sem végezte el, mely a gyermekotthonokban nevelkedő gyerekek csaknem egyötöde. Kilenc százalék azok aránya, akik megelégszenek az alapfokú végzettséggel.

12. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők továbbtanulási tervei 2021.01.

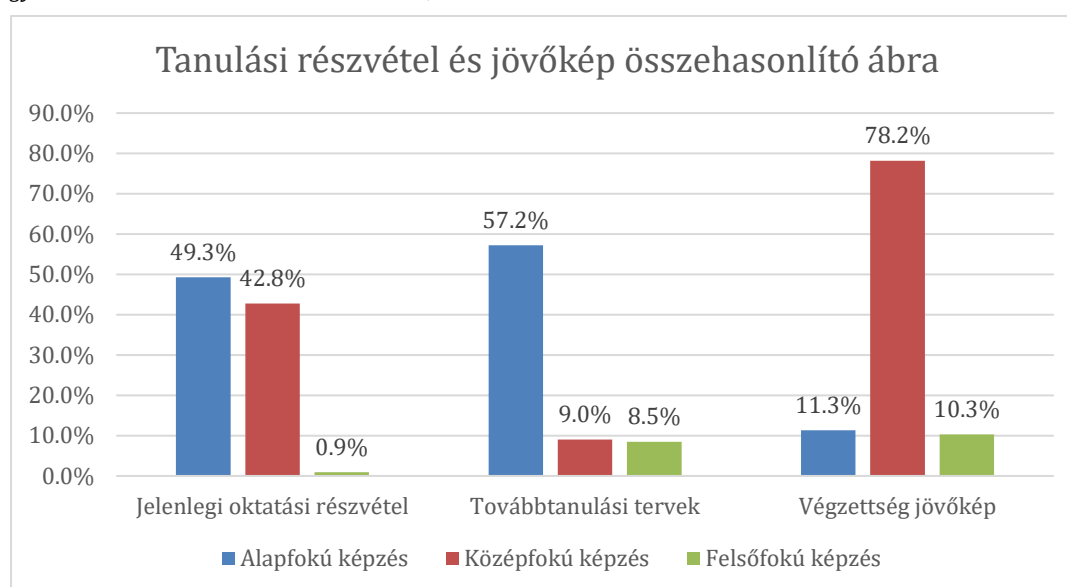
A jelenlegi korcsoportjuk alapján az alacsony szintű oktatási részvételük és továbbtanulási szándékuk ellenére, legmagasabb elérni kívánt iskolai végzettség tekintetében mégis magasra törő célokat fogalmaznak meg. Jövőképükben legmagasabb iskolai végzettségük döntő többségben (78,2%) legalább középfokú (érettségit és/vagy szakmát adó képzést) jelöl. Alapfokú végzettséget a jelenlegi magas részvételi aránya és a korábban megjelölt továbbtanulási szándék ellenére, mindössze alig több, mint 10% kíván, mint legmagasabb végzettség elérni (11,3%). Felsőfokú végzettség elérésének jövőbeni tervét 10,3% jelölte, amely az érettségit is adó képzésben jelenleg résztvevők több, mint fele (19,4%). Középfokú végzettséget nyolcszor annyian gondolják úgy, hogy legalább kívánnak szerezni, mint amennyien alapfokú képzés elérését célozzák meg.

13. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők legmagasabb iskolai végzettséggel kapcsolatos jövőképe 2021.01.

Jelenlegi oktatási részvételüket felidézve háromnegyedük (osztályismétlés nélkül), és egy osztályismétléssel több, mint fele (60,5%), korcsoportját tekintve már megszerzett alapfokú képzettséggel kellene, hogy rendelkezzen és melynek jelenlegi aránya legalább ötödével ennél kevesebb (41,2%). Középfokú oktatási részvételüket, befolyásolja az alapfokú képzés befejezésének ideje, amely 1-2 évvel meghaladja az osztályismétlések miatt az országos átlagot és közelít vagy lépi túl a 16 éves kort. Ezért a három mutatót együttesen vizsgálva (jelenlegi oktatási részvétel, a továbbtanulási tervek és legmagasabb elérni kívánt végzettség jövőkép) egyértelműen látható az inkonzisztencia.

14. ábra: Jelenlegi tanulási részvétel, továbbtanulási szándék és legmagasabb elérni kívánt végzettség a gyermekotthonokban nevelkedők körében, 2021.

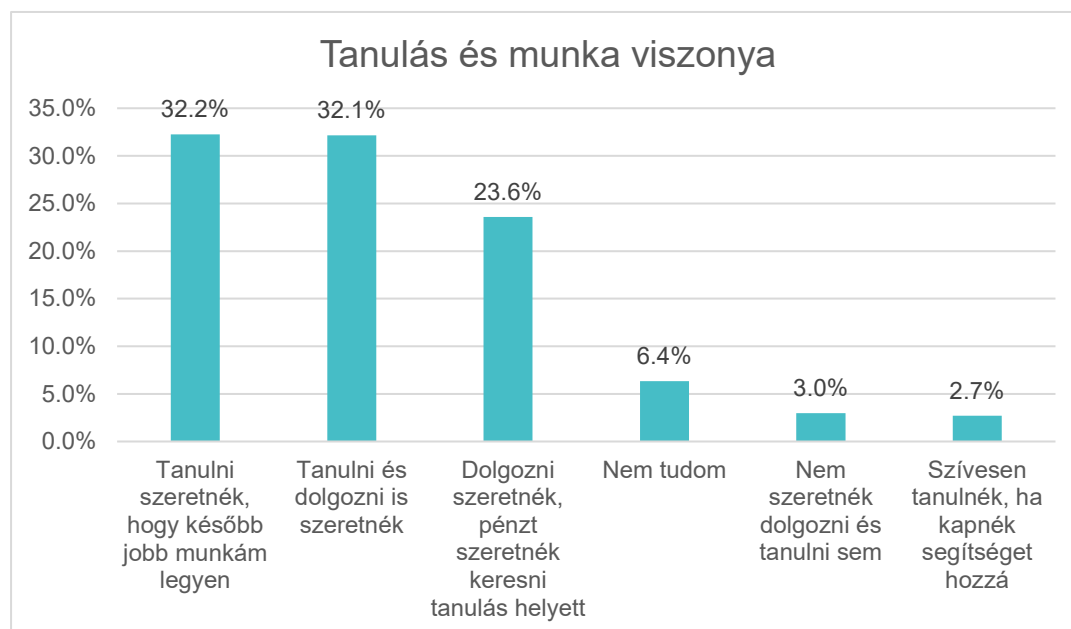
Legnagyobb eltérés a középfokú képzésben diagnosztizálható, amely több aspektusból is kiemelt: részben mert legmagasabb iskolai végzettségük tekintetében ez a leginkább valószínű, részben, mert ebben az oktatási formában a legnagyobb a lemorzsolódás veszélye. Az adatokat vizsgálva látható, hogy a jelenlegi részvételi arány (42,8%) és a továbbtanulási szándék (9%) mellett többen (78,2%) szeretnének középfokú végzettséget szerezni. Több, mint egynegyedük (26,4%) ezt úgy szeretné elérni, hogy sem nem vesz részt jelenleg középfokú képzésben, sem nem szándékozik ide továbbtanulni. Felsőfokú képzésnél kevesebb, mint 1 százalék szeretne továbbtanulási szándék nélkül ilyen fokú végzettséget elérni, amely egyenlő a jelenleg ebben a képzési formában tanulók teljes létszámával. A középfokú képzésben tanulók közül kevesebb (8,5%) jelölte, hogy felsőfokú képzésbe lépne, a jelenleg ebben a képzésben tanulók (0,9%) részvétele mellett, amely összesen kicsivel kevesebb, mint egytized (9,4%) felsőfokú végzettség elérését tenné reálissá (feltételezve, hogy mind a továbbtanulás, mint a jelenlegi képzés sikeresen teljesítésre kerül), de ennél magasabb arány (10,3%) szeretne mégis felsőfokú végzettséget elérni. Alapfokú képzés esetében jelenleg a tanulók felel tanul (49,3%), mégis csaknem 8 százalékponttal több (57,2%) szeretne ugyan ide továbbtanulni. Ez azért is elgondolkodtató, mert a megkérdezettek életkora 12 év feletti, így jelenleg is az alapfokú képzésben kellene, hogy részt vegyenek. Az eltérés vélhetően magyarázható a sem alapfokú, sem középfokú, sem felsőfokú képzésben nem résztvevők arányával, de ez is kevesebb, 6,8% (lásd. 2. ábra). A jelenleg tanulmányokat nem folytató diákok többsége viszont 14-18,18+ éves, így vélhetően nagyon korai lemorzsolódás eredményeként kívánják mégis tanulmányaikat alapfokon folytatni, azaz több évnyi túlkorosság mellett a korai iskolaelhagyás veszélyét rejtik és legjobb esetben is alapfokú képzettség birtokában fejezik be tanulmányaikat. Elfogadva ezt a feltételezést, 1% alapfokú képzésbe való továbbtanulási szándéka továbbra is kérdés marad.

8) A gyermekotthonokban élők munkához való viszonya és jövőképe

Jelenlegi oktatási részvételükben és jövőképükben egyaránt dominál a szakképesítés megszerzésére irányuló törekvés, amely a tanulás mellett a munkához való viszony felderítését is igényli. A többségében kiskorú válaszó, bizonytalan élethelyzete és a biztonságos családi háló hiánya ellenére konkrét elképzeléssel rendelkezik munkával kapcsolatos jövőképe tekintetében is (90,6%). Az erre vonatkozó kutatási kérdés azt vizsgálta, hogy ebben az életkorban melyik inkább a fő

motiváció, amely a jövőbe tekintve előre viszi őket: a tanulás és/vagy a munka. Azon belül is, a tanuláson keresztül megszerezhető tudás, mint érték vagy a munka, mint pénzkereseti forrás megteremtése az inkább fő hajtóerő. A minél korábbi munkába állás és pénzkereset iránti vágyakozás helyett a tanulás iránti elköteleződés egyértelműen dominál. Tanulni a megkérdezettek kétharmada (67%) szeretne, mely azért is kiemelendő, mert korcsoportjukat tekintve a jelenlegi tankötelezettségi korhatárt betöltött, tanköteles tanulók számának aránya ennek körülbelül a fele. A tanulás iránti vágy harmadában csak a tanulásra értendő (32,2%) és azzal a céllal fogalmazódik meg, hogy később jobb munka megszerzésére adhat lehetőséget. Szinte azonos arányban tanulni és dolgozni is szeretnék (32,1%), melyet megerősít a jelenlegi oktatási részvétel és továbbtanulási szándék a szakképzés irányában. Kevesebb, mint negyede a válaszadóknak (23,6%) jelölte, hogy csak dolgozni szeretne, elsősorban pénzkereseti okból, tanulás helyett. Ez a jelenlegi betöltött 18 évesek vagy annál idősebb résztvevők arányánál (13,4%) tíz százalékponttal magasabb, így legalább fele a dolgozni vágyóknak 18 év alatti. Veszélye az alacsony vagy végzettség nélküli korai iskolaelhagyás, amely a nagy részarányban jelen lévő 16-17 éves lemorzsolódókat különösen érinti. Mindössze 3% nem szeretne, sem tanulni, sem dolgozni, amely fele annak, aki nem tudja, hogy mit szeretne (6,4%).

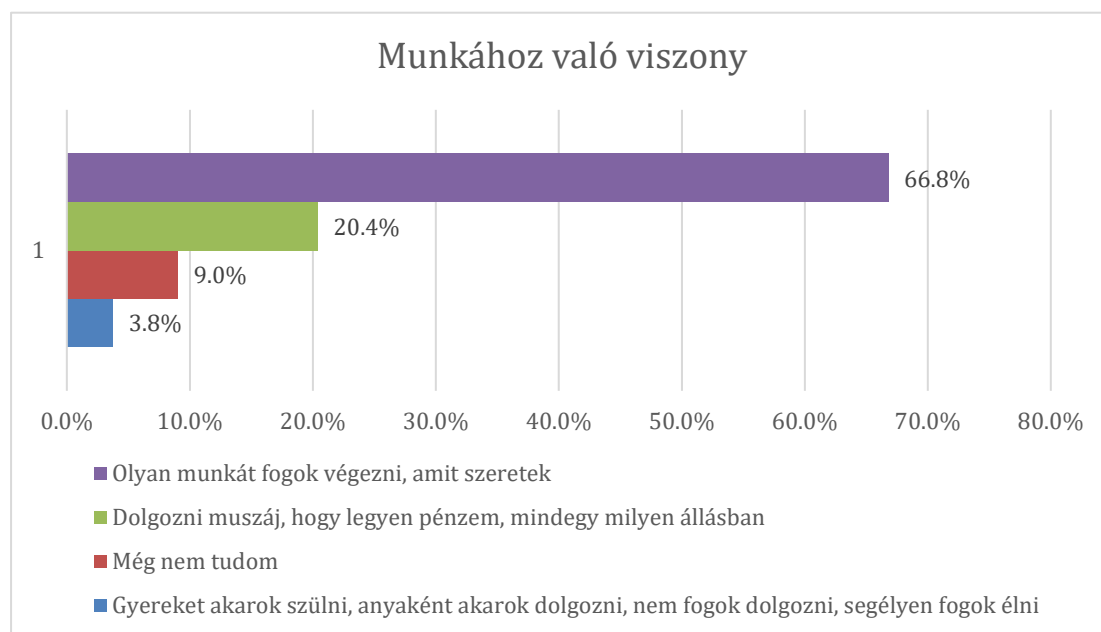
15. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők körében, a tanulás és munka viszonya, 2021.01.

Munkához való viszonyuk – hasonlóan a tanuláshoz való viszonyhoz- alapvetően pozitív. Kétharmaduk (66,8%) gondolja úgy, hogy olyan munkát fog végezni, amit

szeret. A munkát tehát többségében saját érdeklődési körük mentén képzelik el, vagy legalábbis olyan formában, amely számunkra örömet okoz. Ezzel szemben 20% gondolja úgy, hogy a munka elsősorban a pénzkereset miatt szükséges, mely kiemelt figyelmet igényel, a könnyebb kriminalizálódás megelőzése tekintetében. Fokozottan jelentkezik ez az igény a világjárvány miatt bevezetett online térben való szükséges és folyamatos jelenlét miatt is, amely a digitális gyermekvédelem egyik nagy kihívása.

16. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők munkához való viszonya, 2021.01.

A GYERMEKOTTHONOKBAN NEVELKEDŐK TÁMOGATÁSI IGÉNYEI

9) A támogatásuk lehetséges módzatai és igényeik

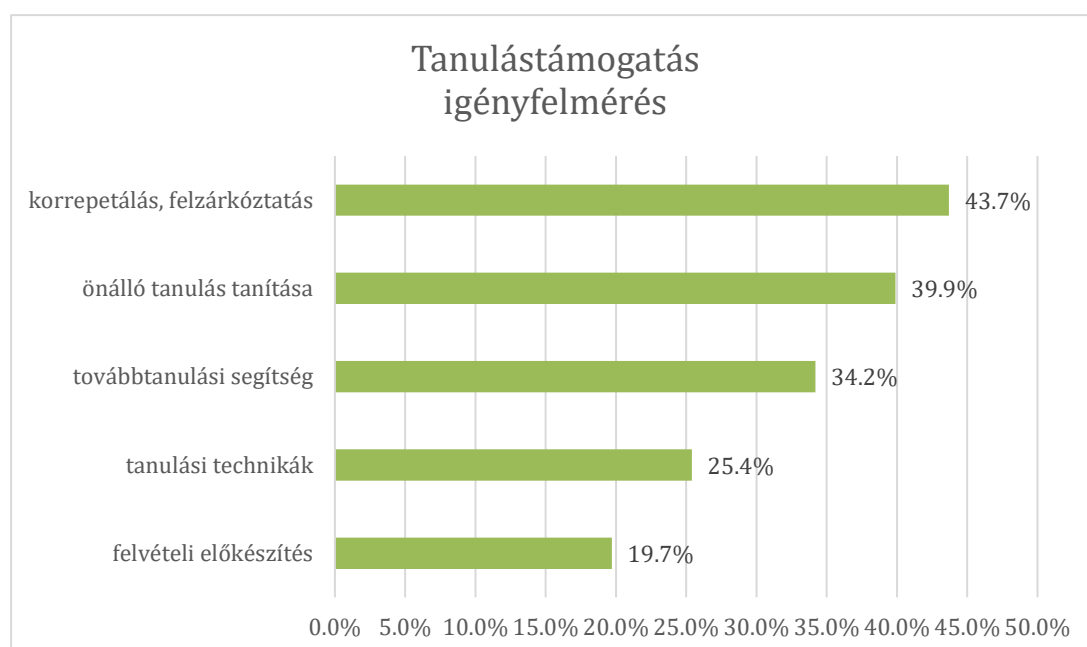
A kutatás az oktatási és jövőkép megismerése mellett fontosnak tartotta a gyermekek igényeit, a lehetséges tehetségterületek és hiánypótló tartalmak megismerését, melyet a gyermekotthonok - jellegzetességükből adódóan - nem képesek átadni. A vizsgálat során három témakörben kerültek programok nevesítésre: tanulástámogatás, lehetséges tehetségterületek és hiánypótló tartalmak. A kutatási módszer korlátai miatt, a világjárvány alatt megvalósított anonim, online felmérésben megfogalmazott kérdések, annak ellenére, hogy minden válasz esetében, ennél a kérdéskörnél egyéni válaszadásra is lehetőséget adott, kissé vezetik a válaszadókat

így elsősorban iránymutatóként szolgálnak, de megfelelő alapozást nyújtanak a programcsomagok kidolgozásában.

Tanulástámogatás

Tanulástámogatás témakörben legnagyobb arányban a felzárkóztatást igénylik, csaknem minden második gyermek (43,7%), melyet tantárgyi vizsgálatban a matematika, az idegennyelv és a történelem területén jelöltek meg. Tanulási körülményeik és a nevelők, pedagógusok korlátozott kapacitása miatt szeretnék minél hatékonyabban önállóan tanulni, amelynek megsegítését tízből minden 4. gyermek igényli. Tanulmányaik és legmagasabb iskolai végzettségük pozitív jövőképét erősíti, hogy minden harmadik gyermek igényel támogatást a továbbtanuláshoz, amely az iskolaválasztási lehetőségek megismerése mellett, egyben azt is jelentheti, hogy minden harmadik gyermeknek vélhetően szándékában áll a továbbtanulás, vagy legalábbis nem zárkózik el előle. Az egyéni válaszok száma a három kategória (tanulástámogatás, tehetségfejlesztés, hiánypótló tartalmak) közül ugyan ebben a kategóriában a legmagasabb (3,3%), de többségében éppen a tanulást kérdőjelezzik meg, mint például „nem akarok tanulni.” Összességében mégis 97% szeretne a tanulásban segítséget kapni, azaz szeretne tanulni, jobban tanulni vagy továbbtanulni.

17. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők tanulási támogatásban jelzett támogatói igényei 2021.01.

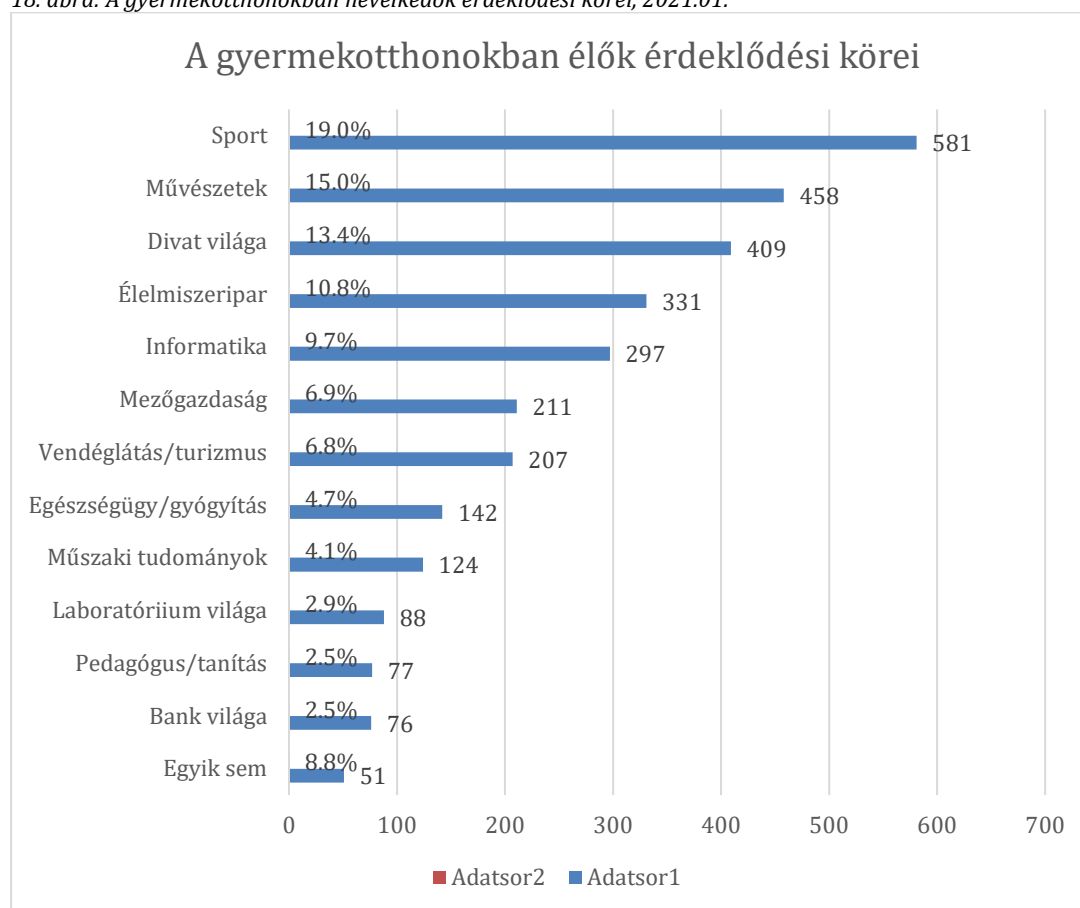
Lehetséges tehetségterületek

Az ingergazdag környezeti feltételek megteremtése mellett, a képességek felderítése az érdeklődés mentén hozható felszínre, melyek a nem személyes megkérdezésen alapuló vizsgálati korlátok miatt, jelen kutatásban segítő válaszok megadásán keresztül kerültek feltérképezésre. A segítő válaszok mellett egyéni válaszadásra is lehetőség volt. Szükséges megjegyezni, hogy érdeklődési körük az ingerekben szegényebb nevelési körülményeik és élményeik által határozódnak meg, melyeket így a már megismert és elérhető lehetőségek nagymértékben befolyásolnak.

A megkérdezés eredményeként minden második gyermek érdeklődési körében a sportot jelölte, amivel bármikor szívesen foglalkoznának. Szívesen foglalkoznak valamilyen művészeti tevékenységgel, legyen az rajzolás, festés, fotózás, amelyet a gyermekek csaknem fele megjelölt (44,1%). E két terület azért is kiemelt, mert mindkettő eredményesen hozzájárulhat az egészséges testi fejlődés mellett a lelki egyensúly megteremtésének támogatásához is. Érdeklődést mutatnak még a divat és a szépségipar világa felé (39,4%), valamint az élelmiszeripar, azon belül is a főzés, cukrászmesterség megismerése iránt is. Bár szabadidejüket jellemzően az online térben töltik, érdeklődési körükben az informatika csak az 5. helyen került említésre és a gyermekek kicsivel több, mint egynegyede foglalkozna bármikor szívesen vele (28,6%). Az egyéni válaszok tekintetében szintén sok esetben megjelenik valamilyen sporttevékenység (pl. lovaglás, testedzés, bicikli), mely kiegészül konkrét szakmához kapcsolódó tevékenységgel, mint például a „*tetováló szalont nyitni*”, „*villamos vezetés*”, „*burkolás*” és autókkal kapcsolatos munkák. Szabadidős tevékenységükben a már említett online közösségi médiahasználat (Facebook, Instagram) vezet, mely amellett, hogy generációs „sajátosság”, árulkodik arról is, hogy rendelkeznek online térben való eszközhozzáféréssel és azt használják is. Kérdés, hogy milyen formában, felügyelettel vagy anélkül használják-e, mert az online és offline tér, mint vágyott és valós élet, sok esetben elkülönülve rejthet fokozott veszélyeket számukra. Az elérhetőség és a használat így szükségessé teszi olyan tartalmak átadását is, melyek megtanítják az online térben való felelős magatartásra és tudatos használatra, valamint a veszélyek felismerésére és kezelésére egyaránt. Egyben lehetőséget is teremt a tartalmak online felületen történő átadására, melyek iránti igény a pandémia következtében is egyre fokozottabb jelenik meg. További kedvelt szabadidős tevékenységük még a filmezés, mozi, a pihenés és a

barátokkal együttes időtöltés, továbbá itt is a sport került az élre, mint az érdeklődési kör esetében. Válaszaik mindenképpen megerősítik azt a feltételezést, miszerint szükség van érdeklődési körük mentén megfogalmazott programok támogatására, valamint azok szélesítésére új tapasztalatok megismertetése mentén. Elsősorban tehát a sport, a művészetek, a divat és szépségipar, valamint az élelmiszerekkel kapcsolatos programok keltik fel leginkább érdeklődésüket, de szükséges az online térben való médiatudatosság és veszélyek/lehetőségek tartalmi átadása is részükre.

18. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők érdeklődési körei, 2021.01.

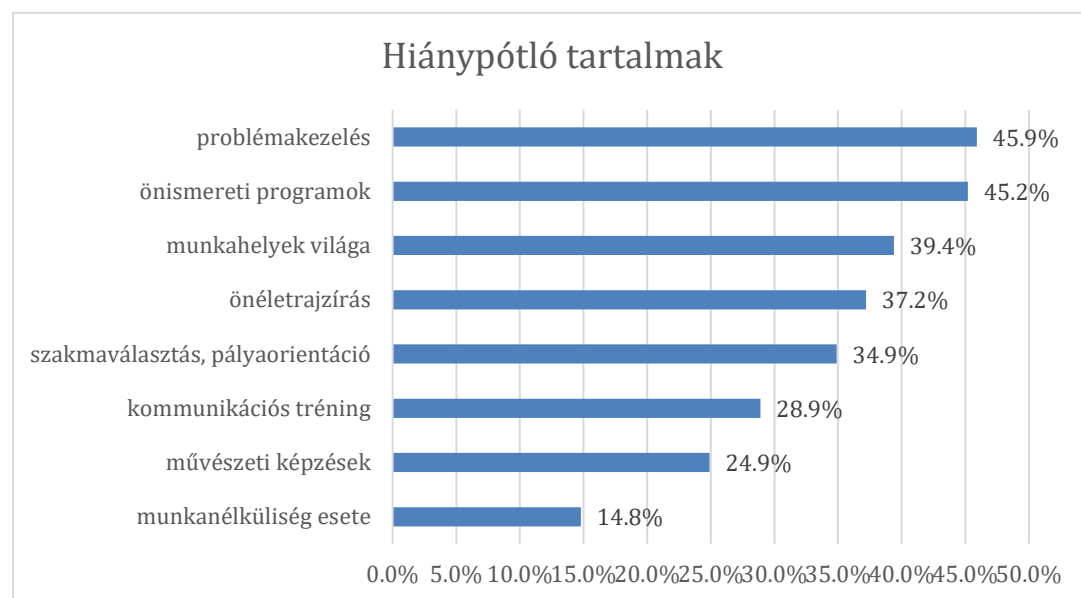

Hiánypótló tartalmak

A tanulástámogatás és az érdeklődés mentén vezérelt tehetségfelderítés mellett a gyermekotthonban nevelkedő gyermekek részére speciális megsegítésre is szükség van, elsősorban a családi minta hiánya vagy nem megfelelő módja, valamint az ingerszegényebb környezeti feltételek miatt. A családi rítusok és szokások megismerésének nélkülözésén felül nem kapnak, vagy nem jó mintát kapnak a hétköznapi tartalmak mellett életvezetésben sem, mint például önismeret és önellátás, a problémák megoldása vagy a munkahelyek világa. Nem véletlenül

jelölték a szívesen vállalt munkánál 4. helyen a szociális munkát, amelyet az otthonokban dolgozó nevelői mintakövetés lenyomatai. Ezt megelőzően és többségében a vendéglátás/kereskedelem (30,6%), az építőipar (16,4%) és az agrárterület (7,9%), képzelik el munkahelyüket a jövőben. A családi minták hiánya miatti tartalmakat illetően, majdnem minden második gyermek igényel problémakezelésben, önismeretben segítséget, ezen túlmenően jövőképük megvalósításához hasonlóan magas arányban (40%) tartják szükségesnek a munkahelyek világáról, az önéletrajzíráról, valamint szakmaválasztásról szóló képzéseket. Önálló életük kialakításához pedig igényük van olyan alapvető ismeretekre is, mint például a saját otthon rendben tartása, a személyes higiéné. Mindezekben olyan „egyszerű” tartalmakra is gondolhatunk, mint például, hogy hogyan tároljuk a tisztítószereket, az élelmiszereket, mi kerül a kamrába és mi a hűtőszekrénybe. Az korábban már hivatkozott ÁGOTA-felmérés egyik válaszadója 12 éves korában látott először életében egyben (nem felszeletelve) kenyeret. A negyedik leggyakrabban említett kategória a családalapítás. Minden harmadik gyermek szeretne jó családi mintát kapni (34%), mert jövőjüket többségében saját családban, gyerekekkel képzelik el.

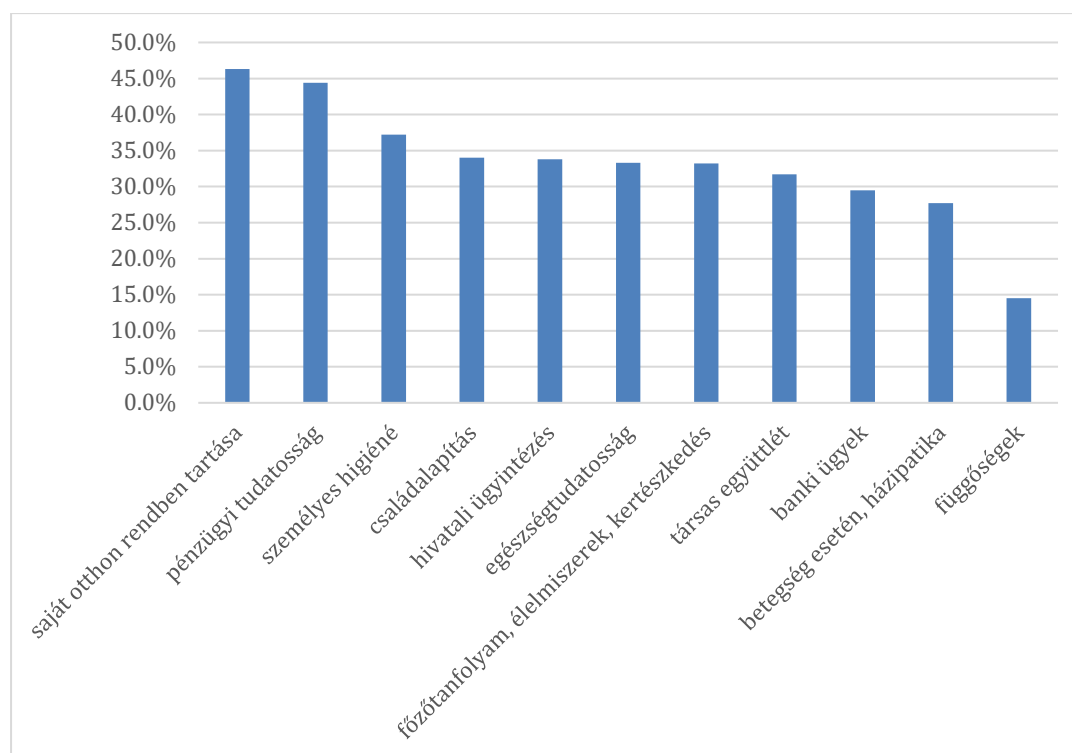
19. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők támogatói igényei, 2021. január (GA kutatás, Szennai Dóra)

A „Hogyan képezed el magad 10 év múlva?” kérdésre adott válaszaik alapvetően nehéz sorsuk ellenére is pozitívak, melyben kétharmad szakmai oklevéllel, egyharmad érettségivel rendelkezik, több, mint fele a fiataloknak saját lakásban, főállású munkában és saját családban képzelel el életét, gyermekekkel. Végzettségek

tekintetében a döntően megjelölt szakmai oklevél (66,4%) és a gimnáziumi érettségi (32,6%) mellett felsőfokú végzettség elérését a jelenlegi részvételi arány kilencszerese (8,2%) jelölte 10 éves távlatban. Többségében tehát önálló életet képzelnek el magukat, a gyermekvédelmi rendszeren kívül és kevesebb, mint tizedük (8,2%) jelölte, hogy az utógondozói ellátásban kívánnak maradni. A hiánypótló tartalmak tekintetében legkevésbé (14,5%) a függőségek kezelésére vonatkozó tájékoztatást igénylik, amelyek elsősorban preventív tartalmakként kerültek felajánlásra, mint alkohol, drogfüggőség megelőzése. Az egyéni válaszok (18db, 1,7%) jellemzően igazi elhivatottságot sugárzó (például a korábban már többször megjelent egyéni válasz) vagy inkább vicces megfogalmazások, mint például „*egy cigi és egy kávé*”, de számuk kevés és jellemzően egy-egy speciális tartalommal bír.

20. ábra: A gyermekotthonokban nevelkedők életviteli megsegítésében jelzett támogatói igényei 2021.01. (GA kutatás, Szennai Dóra)

A kutatás a gyermekotthonokban élő gyermekek jelenlegi helyzetére, jövőképre és az ezek megvalósításához általuk is szükségesnek jelölt tartalmak feltárására irányult, így a „gyermekotthonos gyermekek” szemüvegén keresztül került megfogalmazásra. A megvalósításban viszont érdemes a lehetőségekhez képest egyes programokat inkluzív környezetben, e pozitív diszkrimináció nélkül, a nem gyermekotthonos gyermekek közös részvételével kivitelezni, támogatva társadalmi beilleszkedésüket akár az oktatási intézményekben, akár a munkahelyek világában.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatás felhívja a figyelmet, hogy a gyermekotthonokban nevelkedő gyermekek fokozott hátrányban nevelkednek, életvitelükben, oktatásukban és szociális kapcsolataikban kiemelt és bizonyos szempontokból eltérő figyelmet igényelnek, mint a gyermekvédelem szakellátói rendszerében a nevelőszülőknél nevelkedő gyermekek. A családból kiemelt és gyermekotthoni ellátásba kerülő gyermekek érzelmi és kötődési szükségleteit a nevelők és a gyermekotthon nem tudja pótolni, melyek lenyomatai viselkedésmintázatukban, szociális kapcsolataikban fájdalmas mintázatokat hagynak, oktatási részvételükben beilleszkedési nehézségekkel küzdenek. Eltérő figyelmet és támogatást igényelnek így egyéni fejlődési útjaikban is, melyben beilleszkedési problémáik, melyek sok esetben oktatási nehézségeik egyik forrásai, értő megközelítés mentén láttatják, a rajtuk kívül álló okokat, melyek kötődési hiányosságokból és mentális traumákból származnak. Demográfiai mutatóik és oktatási részvételük egyaránt eltéréseket mutat a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedők összesített adataihoz képest, melyek országos adatokhoz viszonyítva még nagyobb hátrányt mutatnak. Korcsoportjukban a szakellátásban jellemző 6-13 éves helyett a 15-17 évesek dominanciája kiemelkedő, mely egészen eltérő fejlődési szakaszként, eltérő megközelítést igényel. Oktatási részvételük, továbbtanulási mutatóik, előre prognosztizálható legmagasabb iskolai végzettségük jelentősen az országos átlag alatti, tanulmányaikban jellemző a túlkorosság, így többségében (korcsoportjuk ellenére), jelenleg is az alapképzésben vesznek részt. Osztályismétléseik száma magasan meghaladja az országos átlagot és jelzi előre a lemorzsolódási veszélyeztetettséget. Középiskolai részvételükben jellemző a szakképző iskolai és a szakiskolai részvételi többség, amely jelentősen kevesebb felsőfokú képzési jelentlélet jelent (0,9%) és végzettséget prognosztizál, mint az országos átlag. Tankötelezettségük ellenére a negyedik leggyakrabban említett kategória tanulmányi részvételükben a „nem járok iskolába”, melyet korcsoportonként vizsgálva látható, hogy a kimaradók többsége (67,6%) 16-17 éves, kiskorú. A lemorzsolódás a korai iskolaelhagyás „előszobája”, amely esetükben kiemelt figyelmet igényel, a magas osztályismétlési mutatók, az alacsony kimenetű végzettségek és a jelenleg oktatásból kimaradók kiugró aránya miatt. Tanulástámogatásban tantárgyak tekintetében a matematika, az idegennyelv és a történelem, tanulástechnikák terén pedig az önálló tanulás tanítása, a felvételi

előkészítés, a munkahelyek világa, valamint a pénzügyi tudatosság témában szervezett tréningek lehetnek leginkább segítségükre. Tehetségtámogatásuk - az érdeklődési kör és szabadidős elfoglaltság mentén vizsgálva - a sport, az informatika és a művészetek területén valósítható meg, mellyel szívesen foglalkoznának szabadidejükben is, valamint értékelik saját teljesítményük jónak. Az online közösségi térben többségében jelen vannak, szabadidejükben a Facebook és az Instagram használata dominál. Az önmagukba és a világba vetett bizonytalanságuk miatt kiemelten fontos a gyermekotthonokban nevelkedők digitális védelme is, mely a digitális kultúra tanítása és a digitális térben rájuk leselkedő veszélyekre való figyelemfelhívás tartalmain keresztül valósítható meg. Szociális körülményeik és szocializációs esélyeik alul maradnak a családokban nevelkedőkéitől. A felzárkóztatás és a tehetségtámogatás mellett így magas igényük van, olyan tartalmak átadására, melyek beilleszkedésüket segíthetik elő, mint például a problémakezelés, az önismereti programok, valamint a családban nevelkedő gyermek számára mintaként másolható tartalmak, mint például a saját otthon rendben tartása, a személyes higiéné vagy a családalapítás kérdésköre. Munkához való viszonyuk inkább pozitív, jellemzően tanulni vagy tanulni és dolgozni szeretnének (67%), melyben a legnagyobb motiváció nem a pénzkereset. A tanulást, a későbbi jobb munkapiaci esélyek miatt tartják inkább fontosnak, a pénzkereset miatt kevesebb, mint egynegyedük (23,6%) vállalna munkát. Munkapiaci esélyeik - végzettségi kimeneti esélyeik miatt - ennek ellenére rosszabbak, társadalmi integrációjuk veszélyeztetett, mely munka nélkül, egyedül maradván, ismét a társadalom peremére lökheti őket. Jövőképüket tanulmányaik, munkájuk, szociális beilleszkedésük terén mégis alapvetően pozitívan látják. Nagyon határozottan terveznek saját otthonot, amelyet rendben kívánnak tartani. Szeretnének pénzügyileg tudatosan a saját lábukon megállni, melyhez a jó megjelenés (személyes higiéné) fontos, és minden harmadik esetben terveznek saját családot alapítani. A függőségek tekintetében igényelnek legkevesebb tájékoztatást, amelynek lehetséges oka az erről szóló más forrásokból megszerzett ismeret, vagy pozitív szemlélettel közelítve annak a belső elhatározásnak a tükré, miszerint képesek lesznek ellenállni és minden tekintetben független életet élni. A gyermekek felé elfogadással és megértéssel közelítve, ingerekben gazdag környezeti feltételek, hiánypótló tartalmak és egyéni érdeklődés mentén, lehetőség nyílik a képességek megismerésére és fejlesztésére, mely hozzájárulhat iskolai eredményességük, továbbtanulási mutatóik, pályaválasztásuk és munkavállalásuk

sikeréhez, esélyt adva, hogy saját családi mintájukon túlmutató, önálló életet alakítsanak ki. Otthonba kerülésük, a családtól való elszakadás, jellemzően rajtuk kívül álló események következményei, melyek mindennapi küzdelmeik mellett mentálisan is nagy terheket ró rájuk. Család helyett az állam nyújtotta biztonsági hálóba kapaszkodva próbálnak kitörni fájdalmas sorsukból, melyben megsegítésük mindannyiunk felelőssége.

A megbízó Alapítványi stratégiai munka megalapozásán túl a tanulmány célja a gyermekotthonokban nevelkedő gyermekekre vonatkozó figyelemfelhívás, melyek túlmutatnak a viselkedészavarokon, a tanulási nehézségeken, meglátva a mögöttes tartalmakat és ébresztik fel a gyermekvédelem mellett a társadalom reszponzabilitását irányukban. Célja, hogy a különösen nehéz sorsú gyermekek megértő megközelítést kapjanak életük problémás területein és tanulmányaikban, mely később társadalmi beilleszkedésüket alapozza meg. Társadalmi érdek, hogy egymás felé fordulva teremtsünk elfogadó közösséget számukra és gazdasági érdek, hogy felelős munkavállalóként önálló életet tudjanak élni. A kutatás egyik fő üzenete, hogy a gyermekek múltban megélt traumáik, jelenlegi körülményeik és reális jövőképük ellenére, szeretnének jól élni, bíznak egy jó (jobb) jövőben, mely belső hitet megragadva kötelességünk támogatni őket ebben.

Budapest, 2021.06.29.

„... tudjuk, a többi ember miatt vagyunk itt – azaz pontosabban: azok miatt, akiknek kacajától és jólététől a saját boldogságunk függ, és a sok ismeretlen miatt, akiknek sorsával, együttérzésünk láncolata függ össze.”

Albert Einstein

1. Balogh Karolina – Gregorits Péter – Rácz Andrea (2019): *A gyermekvédelmi intézményrendszer működési környezetének vizsgálata a 'Gyermekvédelem, mint szolgáltatás' értelmezési keretrendszer tükrében*, Magyar Valóság, Esély (2019/3)
2. Bennett, R. (2003): Determinants of undergraduate student drop out rates in a University Business Studies Department. *Journal of Further and Higher Education*, 27. 2. sz. 123–141. DOI: 10.1080/030987703200065154
3. John Bowlby (2009): *A biztos bázis*. Animula, Budapest
4. Bognár Mária (szerk. 2011): *Dobbantó az FSZK Dobbantó projektje*. FSZK, Budapest
5. Csíkszentmihályi Mihály (2010): *Tehetséges gyerekek*, Nyitott Könyvműhely Kiadó Kft., Budapest
6. Gyarmathy Éva (2010): *Hátrányban az előny*. Magyar Tehetségsegítő Harmatiné Olajos Tímea – Pataki Nóra – K. Nagy Emese (2014): *A kétszeresen kivételes tanulók tehetséggondozása*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest
7. Gyarmathy Éva (2017): *A tehetség érem és lehetőség oldala*, *Psychologia Hungarica* V/1.1-19.
8. Herczog Mária és Katonáné Pehr Erika (2011, szerk.): *A gyermekvédelem*
9. nagy kézikönyve. Complex Kiadó JÜT Kft, Budapest.
10. Hodosán Róza, Nyitrai Ágnes (2007): *A gyermekvédelem az OSAP tükrében*
11. Kopp Mária, Skrabski Árpád (1992): *Magyar lelkiállapot*. Végeken, Budapest
12. Kothencz János (2020): Róluk... értük... I., Családból kiemelt gyermekek és fiatalok szociológiája. Országos kutatás az „állami gondoskodásban élő gyermekek és fiatalok” körében. Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Országos Katolikus Egyházi Módszertani Intézménye. Szeged.
13. Máté Gábor (2013): *Szétszórt elmék*, Libri Kiadó, Budapest
14. Papházi Tibor (2012): *Gyermekvédelmi statisztikai tájékoztató*, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest
15. Rácz Andrea- Szombathelyi Szilvia (2004): *A magyar gyermekvédelmi rendszer*, Család-, Ifjúság és Népesedéspolitikai Intézet, KAPOCS III. évf. 6. szám (15): <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/kapocs-letoltheto--lapszamai/kapocs-2004/113/news> (Leltöltés: 2020.11.04.)
16. Rácz Andrea – Szombathelyi Szilvia (2004): *Evaluációs modellek a gyermekotthonokban*, Család-, Ifjúság és Népesedéspolitikai Intézet, KAPOCS III. évf. 6. szám (15): <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/kapocs-letoltheto--lapszamai/kapocs-2004/113/news> (Leltöltés: 2020.11.04.)

17. Rácz Andrea: A hazai gyermekvédelem fejlődése a nemzetközi tendenciák tükrében, Esély 2010/6. (Letöltés: 2021.06.28.)
http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_6/01racz.indd.pdf
18. Tringer László: A család szerepe a lelki egészség megőrzésében és helyreállításában, Vigilia 2000/8. lapszám.
https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_2000_08_facsimile.pdf#page=33 (Letöltve: 2021.02.26.)
19. Szennai Dóra (2019): *A tehetségbarát iskola koncepciója*, Budapest ELTE PPK
20. Spitz, René A. (2018): *Az élet első éve*, Animula Kiadó, Budapest
21. V. Gönczi Ibolya: *A nevelésszociológia alapjai* (szerk. V. fejezet), 2015, PTE, Pécs
22. Az Európai Unió Kiadóhivatala (2018): *Oktatási és Képzési Figyelő, Magyarország Luxemburg*
https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-hungary_hu.pdf (letöltés: 2020.11.23.)
23. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
24. T/13644. számú törvényjavaslat egyes gyermekvédelmi és szociális tárgyú törvények módosításáról
25. 2011. évi CXC. törvény - a nemzeti köznevelésről
26. Központi Statisztikai Hivatal (2012): *Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig*, KSH
27. KSH: 2.5.9.1.: *A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok* (2010-2019)
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg013.html?lang=hu
(Letöltés: 2020.11.04.)
28. KSH 2.5.9.2.: *A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok* (2010–) [fő]
29. Központi Statisztikai Hivatal: *Oktatási adatok, 2019/2020*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1920/index.html>
(letöltés: 2020.11.10.)
30. KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtés (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről) (letöltés: 2020.11.10.)
31. Az ENSZ gyermekjogi egyezménye: <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/ENSZ-egyezm%C3%A9ny-a-gyermekek-jogair%C3%B3l.pdf> (letöltés: 2021.06.28.)
32. Az ENSZ Közgyűlésének 200-es keretdokumentuma: https://www.sos.hu/wp-content/uploads/sites/6/2018/01/Alternativ-gondoskodas-UTMUTATO-final_1.pdf (letöltés: 2021.06.28.)
33. Az UNICEF alternatív bentlakásos gyermekvédelmi gondoskodásról szóló dokumentuma: <https://www.unicef.org/protection/Web-Unicef-rapport-home-20110623v2.pdf> (letöltés: 2021.06.28.)
34. Az Európa Tanács ajánlása a bentlakásos intézményben élő gyermekekről
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805daac2 (letöltés: 2021.06.28.)

35. Az Európai Tanács ajánlása a gyermekbarát szociális ellátásokról
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ccea> (letöltés: 2021.06.28.)
36. Az Európai Bizottság ajánlása „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” címmel <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0060&from=HU>
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0112&from=EN>
<https://ec.europa.eu/info/> (letöltés: 2021.06.28.)
37. Az intézményi ellátásról a közösségi ellátásra való áttérésre vonatkozó közös európai útmutató, 2012.
https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2018/04/common-european-guidelines_hungarian-version.pdf
<https://www.eurochild.org/> (letöltés: 2021.06.28.)
38. Országgyűlés Hivatala: *A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete, Gyermekotthonok*, 2020/44 (Letöltés: 2021.06.28.)
https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_44_gyermekotthonok.pdf/963af491-78b4-7e46-55df-0c53df5fdeae?t=1590051507104
39. Gyermekjogi jelentés, Hintalovon 2020. https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2021/06/Hintalovon_Alapitvany_Gyermekjogi_jelentes_2020.pdf (letöltés: 2021.06.28.)
40. Presentation of Dr. Zsuzsanna Gyorffy at the Child Rights Conference of the Ombudsman's Office, 16 November, 2017, Budapest
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion (letöltés: 2021.06.28.)
41. Opening doors: Institutional care in Europe,
<https://www.openingdoors.eu/institutional-care-in-europe/> (letöltés: 2021.06.28.)
42. Országgyűlés Hivatala: *A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete, Gyermekotthonok*, 2020/44 (Letöltés: 2021.06.28.)
https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_44_gyermekotthonok.pdf/963af491-78b4-7e46-55df-0c53df5fdeae?t=1590051507104